

OBRAZOVANJE MLADIH ZA LJUDSKA PRAVA

priručnik za nastavnike i praktičare

PRIRUČNIK UREDILA:
Jelena Džombić
Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

HELSINŠKI ODBOR ZA LJUDSKA PRAVA U SRBIJI

OBRAZOVANJE MLADIH ZA LJUDSKA PRAVA

PRIRUČNIK ZA NASTAVNIKE I PRAKTIČARE

Uredila
JELENA DŽOMBIĆ

Beograd, 2019.

OBRAZOVANJE MLADIH ZA LJUDSKA PRAVA

Priručnik za nastavnike i praktičare

Uredila:

JELENA DŽOMBIĆ

Izdavač:

HELSINŠKI ODBOR ZA LJUDSKA PRAVA U SRBIJI

Za izdavača:

SONJA BISERKO

Ova publikacija objavljena je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Za sadržinu ove publikacije isključivo je odgovoran Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji i Inicijativa mladih za ljudska prava i ta sadržina nipošto ne izražava zvanične stavove Evropske unije.

Grafičko oblikovanje: Milica Novaković

Štampa: Byzart, Beograd

Tiraž: 200

Decembar 2019.

CIP - Katalogizacija u publikaciji - Narodna biblioteka Srbije, Beograd

ISBN: 978-86-7208-215-9

COBISS.SR-ID 281740300

Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

Kao jedna od vodećih nevladinih organizacija u Srbiji, Helsinški odbor sagledava stanje ljudskih prava u ukupnom društveno-ekonomskom i političkom kontekstu zemlje. U postavljanju kratkoročnih i dugoročnih prioriteta i ciljeva polazimo od pretpostavke da svako ozbiljnije bavljenje ljudskim pravima u Srbiji podrazumeva kontinuirano praćenje i analiziranje događaja, tendencija i faktora, koji određuju reformski potencijal zemlje, mogućnosti za njenu demokratsku tranziciju i “standardizaciju” javnog života, domete tranzicione pravde, spremnost političke elite da zemlju povede putem evroatlantskih integracija, i dominantnu klimu u društvu, uključujući tu i odnos prema svemu što je “drugo i drugačije” (u nacionalnom, političkom, verskom, i u dr. smislu).

U tom kontekstu radimo na tematskim projektima u saradnji sa brojnim donatorskim organizacijama. Ono što je zajedničko svim našim projektima jeste da, sa jedne strane, faktografski alarmiraju javnost i relevantne činioce - u zemlji i van nje - o nedopustivim politikama i praksama, a, sa druge, zagovaraju primenu standarda i normi ponašanja, dominantnih u civilizovanom svetu i međunarodnoj zajednici današnjice. Drugim rečima, promovišu evropeizaciju Srbije.

Našu ukupnu misiju realizujemo kroz sledeće strateške programe:

- I Dokumentacioni/istraživački centar
- II Suočavanje sa prošlošću/istinom - tj. tranziciona pravda
- III Evropeizacija Srbije - zagovaranje standarda odgovornosti u javnom životu, naročito u oblasti parlamentarizma
- IV Alternativno obrazovanje mladih
- V Kultura ljudskih prava
- VI Rešavanje kriza/prevencija konflikata

Kontakti:

Kneza Miloša 4, 11000 Beograd - Kuća ljudskih prava i demokratije

T: +381 (11) 3349 170

E: office@helsinki.org.rs

www.helsinki.org.rs

Sadržaj

7	UVODNA REČ
8	POGLAVLJE 1 - ZAPAŽANJA MENTORA I MENTORKI
8	O važnosti obrazovanja za ljudska prava, procesu suočavanja s prošlošću
i	toleranciji
16	Kritička pedagogija i transformativno učenje u neformalnom obrazovanju
20	“Kome verujem kad kažem da sam vernik”
23	O alternativnom obrazovanju mladih Helsinškog odbora i projektu Škole ljudskih prava za mlade
27	POGLAVLJE 2 - SILABUSI PREDAVANJA I RADIONICA
28	Uvod u ljudska prava - Šta su ljudska prava? Predrasude i stereotipi u službi diskriminacije
30	Ekonomska i socijalna prava građana i građanki
32	Rodna ravnopravnost i prava žena; Reprerzentacija žena u medijima; Feminizam i aktivizam
35	LGBTTIQ prava i položaj LGBTTIQ zajednice u Srbiji
37	Prava nacionalnih manjina
39	Verska diskriminacija; Religija i mediji: sloboda govora i govor mržnje
40	Stereotipno oblikovanje stvarnosti i interkulturalna komunikacija
42	Društveno odgovorno izveštavanje i ljudska prava u medijima
44	Moralna hrabrost. Ko su branitelji ljudskih prava?
46	Aktivizam mladih na lokalnom nivou
48	Radionice Forum teatra/Teatra potlačenog
50	Suočavanje s prošlošću - Šta su to ‘90e?

53	I (Zlo)upotreba identiteta
	II Konstrukcija stereotipa i predrasuda
	III Dekonstrukcija stereotipa i predrasuda
	IV Kritičko mišljenje-traganje za činjenicama
57	Mediji pre, tokom i posle konflikta
60	Srpski nacionalizam i razaranje Jugoslavije
62	Upotreba istorijskih mitova
63	DODATAK
64	Pitanja i odgovori
66	Da li ste znali? O logotipu ljudskih prava
67	Spisak međunarodnih i domaćih pravnih instrumenata zaštite ljudskih prava
70	Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (1948.)- rezime
72	Spisak državnih institucija, nevladinih i međunarodnih organizacija u Srbiji koje se bave ljudskim pravima
75	Forma upitnika za evaluaciju i povratnu informaciju od đaka/učesnika radionice
77	Kalendar ljudskih prava

Uvodna reč

Priručnik koji je pred vama namenjen je nastavnicima srednjih škola, zaposlenima u organizacijama civilnog društva koji su aktivni u oblasti neformalnog obrazovanja, i koji rade sa mladima, mladima koji bi voleli više da saznaju na određene teme zaštite ljudskih prava, i možda organizuju slične radionice svojim vršnjacima, i svim drugim praktičarima i praktičarkama u oblasti zaštite ljudskih prava.

Priručnik je nastao u okviru projekta “Škole ljudskih prava za mlade” čiju je realizaciju tokom 2018/2019. godine podržala Delegacija EU u Srbiji. Nosilac projekta je Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji u partnerstvu sa Inicijativom mladih za ljudska prava.

U prvom poglavlju nalaze se tekstovi dugogodišnjih saradnika Helsinškog odbora i stručnjaka/inja u ovoj oblasti i njihovo viđenje programa i uopšte važnosti obrazovanja za ljudska prava. U drugom poglavlju se nalaze detaljni silabusi za predavanja i radionice na različite teme, kao i imena autora/ki silabusa, u slučaju da želite da ih kontaktirate za dodatna pojašnjenja i angažman. U okviru svakog silabusa navedeni su i svi materijali koji su se koristili prilikom koncipiranja predavanja, kao i spisak materijala (literature, filmova, portala, organizacija i sl.) koji mogu da se koriste na datu temu za dalja istraživanja i interesovanja. I na kraju, u okviru dodatka, možete pronaći korisne informacije koje mogu da vam pomognu u vašem radu. To obuhvata neka od pitanja na koje možete da nađete, i odgovori, spisak domaćih i međunarodnih pravnih instrumenata zaštite ljudskih prava, rezime Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, spisak državnih institucija, nevladinih i međunarodnih organizacija u Srbiji koje se bave ljudskim pravima, forma upitnika za evaluaciju i povratnu informaciju od đaka/učesnika radionice, i kalendar ljudskih prava koji na različite kreativne načine možete da koristite u svom radu, i zajedno sa mladima obeležavate važne datume u oblasti ljudskih prava.

Za sva dodatna pitanja uvek možete da se obratite kancelariji Helsinškog odbora za ljudska prava u Beogradu. Nadamo se da ćete uživati koristeći ovaj Priručnik i da će vas motivisati da obradite teme kojima se možda niste bavili do sada, i/ili upotrebite neke nove metode rada!

Zapažanja mentora i mentorki

*Obrazovanje treba da bude usmereno ka potpunom razvoju ljudske ličnosti
i učvršćivanju poštovanja ljudskih prava i sloboda.
Ono treba da unapređuje razumevanje, toleranciju i prijateljstvo među
svim narodima, rasnim ili verskim grupama,
kao i delatnost Ujedinjenih nacija za održanje mira.*

- Član 26, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima

O važnosti obrazovanja za ljudska prava, procesu suočavanja s prošlošću i toleranciji

Od svog osnivanja Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji je veliki značaj pridavao obrazovanju. Ne samo onom koje se odvija unutar zvaničnih prosvetnih institucija, nego i onom neformalnom, koje je sam organizovao ili je, pak, sudelovao u njegovom izvođenju, kada su ga organizovale druge nevladine organizacije.

Prosvetiteljski angažman Helsinškog odbora ne treba da čudi. Putem obrazovanja mladi ljudi stiču znanje i razne profesionalne veštine, zahvaljujući kojima mogu sebi obezbediti pristojnu građansku egzistenciju i uspešnije se nositi sa kompeticijom na tržištu. Znanje koje je potrebno da bi se pojedinac na tržištu dokazao kao uspešan električar, lekar ili arhitekta, nije i jedino znanje koje je potrebno za život u složenom društvu. Društvo u kome žive pripadnici čija se religijska ili svetonazorska uverenja fundamentalno razlikuju, zahteva modernizaciju prosvetnog sistema i posebnu vrstu – interkulturalnog – obrazovanja. No, kako pojedinac ne participira samo u građanskom, nego i u političkom društvu, od obrazovnog sistema se očekuje da učenicima posreduje i znanja zahvaljujući kojima će se potvrditi kao aktivni politički subjekti. Pojedinci se kao politički subjekti mogu potvrđivati na razne načine. Angažman preko političkih partija, na primer, jedan je od načina takvog angažovanja. To je iznimno važan, ali nije i jedini način na koji se pojedinci, zainteresovani za javnu stvar, mogu aktivirati. Znam iz iskustva, stečenog radom u Odboru, da su se mnogi učesnici i učesnice seminara i Škola za ljudska prava kasnije angažovali u radu omladinskih grupa Helsinškog odbora ili su, pak, pristupali drugim nevladinim organizacijama i učestvovali u raznim aktivnostima.

U svojoj nameri da podstakne mlade na javni angažman i kritički odnos prema stvarnosti, Helsinški odbor je uložio mnogo truda i angažovao u ulozi predavača niz uglednih istoričara, filozofa, sociologa, advokata, pisaca, preduzetnika, muzičara, rok kritičara, novinara i pojedinih političkih lidera. Baveći se temama i pitanjima koja nisu bila obuhvaćena školskim programima, Odbor je nastojao i u velikoj meri, nadam se, uspeo da mladim ljudima omogući kompleksniji uvid u probleme sa kojima se društvo suočavalo, a koji su izazivali polarizaciju i ostrašćene političke reakcije. Pored toga, Odbor je želeo da, okupljajući mlade ljude iz regiona i različitih zajednica (albanske, srpske, bošnjačke, mađarske, romske...) doprinese njihovom približavanju i upoznavanju, da relativizuje značaj predrasuda i etničkih demarkacija, kako bi doprineo njihovom što lakšem prevazilaženju.

Nema sumnje da su seminari i Škole ljudskih prava sa pojedinačnog stanovišta svakog polaznika predstavljale značajno i dramatično iskustvo, naročito onda kada su se održavale u Srebrenici. Rasprave u Školi su se pokazale kao izvanredno koristan retorički alat. Zahvaljujući dobroj atmosferi, svaki je polaznik, nakon uvodnog izlaganja, mogao izneti svoje mišljenje, čuti mišljenja ostalih učesnika i sa njima, kao i sa predavačem, zapodenuti raspravu. U debatama se videlo, a to spada među najvažnije rezultate Škola, da su mišljenja i stavovi učesnika podložni uticajima i reviziji.

Veliki broj polaznika Škole ulazio je u raspravu sa nečim što bismo mogli nazvati paralelizmom: *Da, mi smo počinili zločine, ali i oni su. Da, mi se moramo suočiti sa mračnom prošlošću, ali i oni se moraju suočiti.* Logika ovog paralelizma je jasna – Ako se samo mi suočavamo, a oni ne, onda će ostati zabeleženo da smo samo mi činili zločine, pa će naša nacija biti trajno obeležena zločinom, a njihova žrtvom. Paralelizam je praktično-politički upotrebljiv, jer služi da se proces suočavanja odgodi dok se, navodno, ne steknu povoljniji uslovi. A pošto se ti povoljniji uslovi vezuju za ponašanje druge strane, a ona se rukovodi istom logikom, onda od suočavanja praktično nema ništa.

Debate o suočavanju sa prošlošću su se pokazale kao veoma interesantne i delikatne. Treba naglasiti da je veoma kratak put od gore pomenutog paralelizma do stava da se sa prošlošću i ne treba baviti, jer ona samo komplikuje odnose, otežava tranziciju, produbljuje stare i izaziva nove podele i usporava uspostavljanje demokratskog poretka. Stanovište, poput ovog, bi imalo smisla kada bi se prošlost mogla izolovati i kada njene posledice ne bi bile prisutne u sadašnjosti. Pošto to nije moguće, onda se suočavanju mora pristupiti kako bismo, između ostalog, došli do odgovora na pitanje kako je i zahvaljujući čemu došlo do sunovrata zajednice, čiji smo i mi članovi. Odgovori tipa *zašto bismo se mi bavili zločinima koji su počinjeni u vreme kada smo još bili deca*, u više su navrata pominjani, ali praktično nisu imali nikakvog značaja. Potreba da se bavimo zločinima počinjenim u prošlosti proizilazi otuda što su počinjeni u ime nacije kojoj pripadamo i što sa počinocima tih zločina delimo isti kolektivni identitet.

Nije, dakle, problem u tome što su neki polaznici škola u raspravu ulazili sa pozicije paralelizma, nego ako su nakon debate, odnosno završetka Škole, pri paralelizmu i ostali. Zahvaljujući evaluacijskim listama mogu sa zadovoljstvom istaći da je takvih pojedinaca, barem što se Škola organizovanih u Novom Sadu tiče, bilo manje od prstiju na jednoj ruci.

Pored paralelizma, bilo je uočljivo i prisustvo trivijalizacije i fatalizma. Trivijalizaciju ilustruju odgovori da *niko od nas ne zna šta se dešavalo u glavi čoveka pre nego je uzeo oružje u ruke i pobio nedužne ljude. Možda je danima pre toga bio u rovu, gladan i promrzao, možda je video hrpu leševa, možda mu je stradao neko vrlo blizak, možda je primio uznemirjuće vesti od kuće, možda ga je bolelo zub, možda je pijan ili pod uticajem droga...* Suočavanje sa prošlošću se ne može apsolvirati svodenjem zločina na košmar trivijalne ljudskosti, kao uostalom ni fatalizmom. Jedan deo učesnika je isticao da se *od zločina nikako ne može pobeći, jer je zločin upisan u prirodu rata. Sve dok ljudi ratuju, biće i zločina i nikakvo suočavanje sa prošlošću te stvari neće izmeniti.* Zbivanja u svetu kao da ovakvim razmišljanjima daju za pravo.

U svetu se nakon 1945. godine, to možemo pročitati na internetu, nije ratovalo svega 26 dana. Ratovi su sve učestaliji i sve duži, a civilne žrtve sve brojnije. No, dok na internetu ima podataka o tome koliko je dana svet proveo u miru, nema podataka o tome koliko je ratova, zahvaljujući promeni politike ili posredovanja treće strane, izbegnuto, kao ni o tome da li je bilo i koliko ratova između demokratskih zemalja. Napokon, da li se iz činjenice da se naše idealističke i utopijske predstave o svetu bez rata nisu ostvarile, može izvući zaključak da je suočavanje sa prošlošću jalovo, suvišno i potpuno nepotrebno? Jer, ako se ratovi stalno ponavljaju, kakvog onda ima smisla baviti se sa suočavanjem i neodgovorno trošiti na to oskudne resurse? Zar ne bi bilo bolje i, svakako, korisnije da te resurse upotrebimo za jačanje naše (odbrambene) vojne moći?

Suočavanje sa prošlošću nije ni neodgovorno, ni beskorisno. Ono pomaže da se zbivanja u prošlosti bolje i potpunije sagledaju. Drugačije rečeno, spoznaje do kojih smo došli putem suočavanja sa prošlošću mogu ojačati naše moralne, političke i intelektualne aparate, kako bismo zlo na vreme prepoznali i efikasnije mu se suprotstavili. Ako to suprotstavljajanje ne bude dovoljno snažno, artikulisano, masovno i organizovano da spreči rat, to ne znači da nismo bili dužni da učinimo sve što je u našoj moći da ga sprečimo. Naročito ako smo svesni da bi u tom ratu moglo doći do namirivanja dugova iz nekog prethodnog rata, čime se, jel, pruža prilika varvarstvu da se iznova razmahne.

Naravno, da bi se ljudi pokrenuli na javni angažman potrebno je da veruju u to da se, zahvaljujući njihovim individualnim naporima, stvari u društvu mogu menjati. I u ovoj, kao i u prethodnim stvarima, mišljenja polaznika su bila podeljena. Dok su jedni sumnjičavo vrteli glavom, drugi su zauzimali ofanzivniji stav i izražavali nadu da se promene mogu izdejsstvovati individualnim naporima. U ovim razlikama odslikava se jedna šira i u društvu prisutna podela na individualiste

i kolektiviste. Pojedinci privrženi individualističkoj filozofiji smatraju da je pojedinac odgovoran za svoj život u i da se on, zahvaljujući dobrim odlukama i trudu, može unaprediti, da se pojedinci ne mogu žrtvovati zarad dobra grupe, itd. Kolektivisti, opet, smatraju da je grupa važnija od pojedinca i da je prihvatljivo da se dobro pojedinca žrtvuje zarad boljitka kolektiva, tj. države. Individualisti, za razliku od kolektivista, zaziru od vlade. Kolektivisti, opet, za razliku od individualista koji su veoma privrženi slobodi, smatraju da bi slobodu u društvu sa dubokim kulturnim rascjepima trebalo ograničiti. Oni, kada vide grafit koji je ispisao neki šovinistički idiot, odmah pozivaju policiju da otkrije „pisca“, kako bi mu se sudilo za njegovo nedelo. Njima ne pada na pamet da sami uzmu četku u ruke i prekreće škrabotinu na zidu ili je, jednostavno, obrišu.

U Školama koje je organizovao, Helsiški odbor je nastojao da istakne važnost pojedinca i stavi ga u centar svojih edukativnih aktivnosti. Jednom prilikom polaznicima Škole je naveden sledeći hipotetički primer: *U vašoj zgradi, na istom spratu na kome se nalazi vaš stan, živi i vaš komšija koji je preko vikenda dovlačio i prodavao belu tehniku, opljačkano na ratištu. Kako ćete se odnositi prema komšiji? Hoćete li ignorisati njegove aktivnosti i praviti se da ništa ne znate? Hoćete li mu se uredno javljati na hodiku i ulazu u zgradu? Da li ćete pozajmljivati novac od njega kad vam zatreba da platite komunalije? Hoćete li zajedno ići na utakmice ili uveče na pivo?* Pitanje je bilo, dakle, krajnje jednostavno – *da li će saznanje o kriminalnim aktivnostima vašeg komšije promeniti vaš odnos prema njemu?* I u ovoj stvari mišljenja polaznika su se razlikovala. Jedni su isticali da bi, usled novih informacija, promenili mišljenje o komšiji, da bi gledali da izbegnu svaki susret sa njim i da bi, ako bi bili prisiljeni da mu se jave na ulazu u zgradu, to učinili, ali vrlo nerado, drugi, i malobrojniji, jasno bi vikend ratniku dali do znanja da su im poznate njegove vikend aktivnosti, da ih smatraju kriminalom i preprekom za bilo kakvu komunikaciju među njima.

Primer nam se činio interesantan, jer je u suočavanje uvodio individualnu perspektivu. Drugačije rečeno, suočavanje sa prošlošću nije samo stvar komisija, sudova, medija i ostalih aparata, nego i običnih građanina, njih pre svega. Pojedinci bi morali da kritičkom tretmanu podvrgnu svoje ponašanje i držanje u vremenu kada se zlo širilo društvom, poput epidemije. Desubjektivirani i svedeni na atom bezlične nacionalističke gomile, oni bi morali da povrate sposobnost moralnog suda i sagledaju sopstvenu moralnu odgovornost. A to nije jednostavno, a ni bezbolno. Priznati sebi da si u određenom periodu bio manji od makovog zrna, da si se zavlačio u mišju rupu, da si od svega okretao glavu, da si bio kukavica i nitkov, izaziva jak otpor. Zadobiti iznova sebe kao moralnu osobu sposobnu, ne samo da razlikuje dobro i zlo, nego i da tu razliku demonstrira u svom svakodnevnom

odnošenju - prema vikend ratniku, na primer - nije lako. Ali, bez toga, bez kritičkog tretmana prošlosti i vlastitog držanja u njoj, nema drugačije budućnosti. Na Školama, budućnost je izgledala privlačna i lako dohvatljiva, u stvarnosti je, međutim, bilo mnogo toga što ju je pretvaralo u beskonašno ponavljanje prošlosti. Kada to kažem, onda ne mislim samo na odsustvo jasne volje za kritičkim prevladavanjem prošlosti, nego i na izražene tendencije restauracije starog režima, snažno prisustvo etnonacionalizma, na oportunizam i oligarhizaciju političkih aktera, na raširenu korupciju, rezignaciju i averziju mladih ljudi, pre svega, prema politici. Ta averzija nije samo neposredna reakcija na patologiju političkog života u Srbiji, nego je deo šireg projekta čiji je cilj konsolidacija retrogradnih i konzervativnih struktura. Tome u susret ide i postojeći sistem obrazovanja kojim (još uvek) dominiraju paternalizam u odnosu prema učenicima, nekritičan odnos prema nacionalnoj prošlosti, snažna asimetrija u odnosima između pojedinaca i zajednice. Naravno, na štetu pojedinca.

U želji da podrži i afirmaciji individualizma da svoj doprinos, Helsinški odbor se neprestano sudarao sa vladajućom autoritarnom političkom kulturom. On nije imao nikakvih iluzija da će emancipovanje pojedinca od kolektiva biti veoma dug i naporan proces, jer je reč o zajednici u kojoj je nacionalizam u potpunosti normalizovan i u kojoj je lojalnost vlastitoj etničkoj grupi uzdignuta u temelj dobro uređenog poretka. Deluje, ali samo na prvi pogled, kao veoma iznenađujuća spoznaja da su polaznici Škola i seminara veoma često potcenjivali probleme koji se javljaju na lokalnoj sceni. Oni su na sebe prevashodno gledali kao na aktere šire, a ne one zajednice u kojoj provode najveći deo vremena, u kojoj realizuju svoje vitalne potrebe i u kojoj bi najlakše mogli inicirati promene. To je refleks činjenice da nacionalne teme dominiraju nad lokalnim i da se centralne vlasti doživljavaju kao nadmoćna i gotovo jedina instanca rešavanja problema.

Učinci takve percepcije su porazni. Umesto da ohrabruju i podstiču, oni pasiviziraju i demotiviraju pojedince da se zainteresuju za javnu stvar.

Zato je Odbor i nastojao da putem Škola i seminara, polaznicima posreduje nova teorijska saznanja i preko njih osnaži veru u vrednost, dostojanstvo i slobodu svakog pojedinca, da pojača njihovu privrženost konceptu ljudskih prava, pravde i jednakosti, da doprinese poštovanju različitih kultura i prihvatanju principa pluralizma, da podstakne i osnaži privrženost polaznika nenasilnim modelima rešavanja problema, da ih uveri u vrednost kooperacije i solidarnosti, da pojača lojalnost demokratskim ustanovama i principima, kao i da osnaži veru polaznika u značaj participacije, građanske akcije i lične odgovornosti.

Veliki trud Odbor je uložio da bi na svoje škole i seminare privukao što više pripadnika bio manji od očekivanog. Slabiji odziv posledica je širih društvenih kretanja, neprikrivenih težnji za konstitucionalizacijom etnonacionalizma i podvajanjem društva po etničkim linijama. U želji da izbegnu eventualne neprijatnosti koje etničko eksponiranje još uvek nosi sa sobom pripadnici manjina su reagovali na dva načina: ili povlačenjem u sferu privatnosti ili svesnim sužavanjem socijalnih, politički, kulturnih i ostalih veza na uzak, njihovim etnicitetom omeđen prostor, u kome, onda, nastoje da zadovolje svoje potrebe. Ovakvo ponašanje pripadnika manjina nije neočekivano i govori o ozbiljno narušenim integrativnim kapacitetima srbijanskog društva. Na drugoj strani, zatvaranje u uske granice vlastite etničke grupe pogoduje predrasudama, slabi kritičnost prema zbivanjima u zajednici i sužava aspiracije onih koji se u zajednicu zatvaraju.

Nisu sve predrasude u podjednakoj meri opasne, one o profesorima kao rasejanim ljudima su posve benigne. Daleko su opasnije etničke i rasne predrasude, jer imaju veliku mobilizacijsku moć i mogu pokrenuti veliki broj ljudi na akciju i sukobe. Mnogo vremena je Odbor posvetio predrasudama i stereotipijama u želji da mladim ljudima objasni njihovu funkciju u društvu, kao i ulogu intelektualca i medija, prvih u proizvodnji, a drugih u njihovoj distribuciji. Budući da ne nastaju samo spontano, nego se i namerno proizvode, predrasude u velikoj meri mogu doprineti radikalizaciji mladih i usmeriti ih ka nasilju.

Na svakoj od škola, bez obzira na to gde je bila organizovana, bilo je reči i o toleranciji. Veruje se da je tolerancija efikasan instrument prevencije sukoba i da su sredine koje se odlikuju visokim stepenom tolerancije lišene razornih sukoba. Ova teorija, na žalost, ne može uvek da izdrži empirijsku proveru.

Profesor Županov je u jednom svom radu naveo podatak da je, negde pred početak rata, Konzorcijum društvenih znanosti iz Zagreba sproveo obimno istraživanje kako bi ustanovio indeks nacionalne tolerancije u YU republikama. Šta je pokazalo istraživanje? U najkraćem, istraživanje je pokazalo da je najveći stepen tolerancije zabeležen u Bosni i Hercegovini, a zatim u Vojvodini, Hrvatskoj, Crnoj Gori, Srbiji, Sloveniji, Makedoniji i, napokon, na Kosovu. Gde je izbio rat? Prema ovoj samorazumljivoj teoriji rat je trebalo da bukne na Kosovu, jer je tamo tolerancija bila najmanja. Pravi je rat, međutim, izbio tamo gde je tolerancija bila dosta visoka, u Hrvatskoj, a najžešći se rat vodio u onoj republici gde je tolerancija bila najveća, u BiH. Tolerancija, dakle, nije sprečila rat, ali ga ni netolerancija nije izazvala.

Bilo bi veoma pogrešno, ako bi se iz gornjeg paragrafa izvukao zaključak je

bavljenje tolerancijom čist gubitak vremena. To je važna praktično-politička vrlina i svakako zaslužuje pažnju. O toleranciji se kod nas pisalo, doduše ne toliko koliko bi trebalo i ne, na žalost, uvek kako bi trebalo. Ministarstvo nacionalnih i etničkih zajednica je, svojevremeno, vodilo kampanju sa ciljem protežiranja tolerancije, pa je tim povodom i izdalo zbornik u kome se nalazio i tekst Žarka Trebješanina u kome stoji da:

Tolerancija nije samo puko trpljenje drugog gledišta, već i njegovo poštovanje, uvažavanje, ...čak i ako nam je nesimpatično ili odbojno, odnosno, da je tolerantan čovek u stanju da se uzdrži od kritike, osude ili zabrane iznošenja stavova sa kojima se ne slaže.

Stvari, mislim, stoje upravo suprotno. Šta je u stavu: Pavel Domonji je slovačka etnička svinja dostojno poštovanja i uvažavanja? Ništa. Stav je odbojan i idiotski. Zašto bi se tolerantan čovek uzdržavao od kritike i osude takvog stanovišta. Ono od čega se treba uzdržati, ako se u datom primeru od nečega treba uzdržati, su zabrane ljudima da iznose odbojne i gnusne stavove.

Ako trpimo neko mišljenje sa kojim nismo saglasni, sa kojim se ne slažemo i smatramo ga odvratnim, to ne znači da treba da se uzdržimo od njegove kritike. Uostalom, zbog čega bismo se uzdržavali? Izvestan broj polaznika Škole je smatrao da je tolerancija znak slabosti, ali ništa nije pogrešnije od toga. Na toleranciju nisu obavezni oni koji su slabi, nego oni koji su jaki, oni koji imaju moć i mogu na osnovu toga da nam nešto zabrane i ne dozvole, da nas spreče, osujete, itd. Srpski prevod reči tolerancija je trpeljivost. Šta trpimo? Trpimo ono sa čime se ne slažemo i što smatramo pogrešnim, a ne ono što poštujemo i sa čime se slažemo. Pa, ipak, često smo u prilici da čujemo, a to smo mogli čuti i u školi, da je tolerancija poštovanje.

Tolerancija je, pre svega, svestan izbor da se trpi nešto sa čime se ne slažemo i u tom smislu ona je, kako kaže Volter, plata ljudskosti. Niko od nas nije savršen, često smo slabi, opterećeni predrasudama i nošeni zabludama i takvima kakvi smo potrebni su nam oni drugi, koji su isto takvi kao i mi, nesavršeni i slabi. U društvu nesavršenih pojedinaca tolerancija je potrebna, jer omogućuje nesavršenim pojedincima da opstanu. Ona život, možda, ne čini boljim, ali ga, svakako, čini mogućim.

Tolerancija nije nešto što se nasleđuje i sa čime se čovek rađa. Tolerancija se, kao i mnogo toga drugog, uči i stiče. Dug je put od školskog primera do običajnosti i Helsinški odbor je uložio mnogo truda i vremena da se taj put skрати, a

tolerancija postane deo običajnosti. To što u društvu još uvek ima previše primera netolerancije, to ne znači da je napor Helsinškog odbora bio uzaludan, nego da drugi nisu uradili svoj deo posla.

Pavel Domonji
politikolog, savetnik Pokrajinskog zaštitnika građana,
predavač na Školi ljudskih prava za mlade

Kritička pedagogija i transformativno učenje u neformalnom obrazovanju

Međunarodna komisija za obrazovanje za 21. vek. prepoznaje „četiri stuba obrazovanja“: Učiti da znam; Učiti da radim; Učiti da živim zajedno sa drugima; Učiti da budem razvijenija ličnost. Prateći tokove i ishode dosadašnjeg formalnog obrazovanja, tenziju među različitim zajednicama na Balkanu, možemo da zaključimo da nam treći i četvrti stub manjka. U Beloj knjizi o međukulturnom dijalogu pored uloge obrazovnih institucija u pripremi mladih za tržište rada, ističe se i *uloga obrazovanja u pripremi dece da budu aktivni građani društva, kroz razvoj veština demokratskog društva, odnosno poštovanje ljudskih prava.*

Neformalan vid organizovanog obrazovanja mladih na Školama ljudskih prava u velikoj je prednosti u odnosu na formalni zbog fleksibilnosti u odnosu na potrebe učesnika procesa učenja. Iako postoji plan aktivnosti, teme o kojima će se razgovarati sa mladima, ishodi učenja koje želimo da postignemo su uvek fleksibilni u odnosu na prepoznat nivo postojećeg znanja i iskustva mladih i najčešće prevazilaze pretpostavljene okvire, postavljene u odnosu na ciljeve učenja na samom početku rada, proizašle iz procene postojećih sadržaja formalnog obrazovanja. Neformalno obrazovanje je nastalo iz potrebe za dodatnom edukacijom mladih na teme koje su nedovoljno prepoznate kao značajne ili su prisutne u vrlo malom obimu informacija. Danas je jasno da ono postaje sve više prostor za dekonstrukciju znanja sa kojim mladi ljudi izlaze iz škola i progovaranje o iskustvima koja doživljavaju. U neformalnom pristupu nastavi ne izbegavaju se bolne i osetljive teme i iskustva učesnika, one se uvažavaju i u njihovoj razmeni, aktivnom slušanju iskustava mladi razvijaju empatiju prema osobama čija su iskustva pokrenula neke od tih tema. Istovremeno na Školi dobijaju priliku da budu slobodni u svom identitetu, da ga otkrivaju i da slobodu da ga žive osvajaju uz podršku svojih vršnjaka.

Dobrovoljnost učenja u procesu učenja i prijave za učešće na Školama su od posebnog značaja za ovu vrstu obrazovanja, jer mladi biraju Školu na osnovu svojih obrazovnih potreba i teme koja ih zanima i o kojoj imaju potrebu da vode dijalog. Specifičnost rada koji se odvija u vidu horizontalnog učenja i razmene u kojoj su svi ravnopravni u prilikama za dijalog, uključujući i trenera koji olakšava proces učenja, nudeći podsticaje za kritičko preispitivanje u grupi i usmerava dijalog, je od posebnog značaja za mlade. Nastavni proces se od sazna(va)nja pomera ka otkrivanju.

Obrazovni cilj ulivanja znanja ustupa mesto onome što je Freire nazvao *obrazovanju postavljanjem problema*. Trener upućuje na izvore informacija, ali i sami učesnici nude izvore koji su im poznati, pa svi zajedno tragaju za informacijama koje će im pomoći da razumeju međusobna iskustva.

Radioničarski pristup, zasniva se na razmeni iskustava i ideja koje mladi vezuju za ta iskustva. Interaktivnost u grupi omogućava da se kroz razmenu pokrene proces unapređivanja socijalnih veština, kroz njihovo direktno izvođenje i usvajanje u kontekstu samog učenja. Proces učenja koji se dešava u grupi je takav da odslikava izreku Džona Djuia da *“Obrazovanje nije priprema za život. Obrazovanje JESTE život.”*

Kao takvo, obrazovanje treba da je koncipirano tako da u samom procesu doživljavamo iskustvo koje nam pomaže da razumemo ideje koje imamo i koje gradimo o svetu oko nas i u nama. Sadržaji se za radionicu koncipiraju na način da sadrže dovoljno podsticaja za mlade, a sam proces učenja, tačnije otkrivanja znanja se odvija u zoni izazova, u kojoj mladi mogu da preispituju informacije i iskustva na kojima su zasnivali mišljenje o ljudskim pravima, pronalazeći razloge za njihovo (ne)razumevanje u svom iskustvu življenja i životu ostalih ljudi u zajednici. Osoba koja planira proces učenja, brižljivo priprema podsticaje za razmišljanje i istraživanje vodeći se izrekom Paola Freire koji je rekao da *„Reći pravu riječ znači menjati svet.“*

Radionice u kojima se uči o ljudskim pravima, kreiraju uslove za kritičko mišljenje. Mladi zajedno stvaraju nove ideje o svetu u kojem žive, prevazilazeći u susretu sa iskustvom drugačijih od sebe, sopstvene zona komfora, koje se održavaju reprodukcijama informacija koje su primili tokom života.

Multikulturalni sastav grupe koja uči zajedno kreira prostor u kojem se interkulturalno učenje dešava u susretu sa drugačijim i nužno vodi dekonstrukciji slika “O drugom” i konstrukciji znanja o drugačijem.

Način na koji su pripremane i izvođene radionice o ljudskim pravima na Školama ljudskih prava za mlade, u najvećoj meri je blizak teoriji transformativnog učenja Mezirowa, u kojoj ključno mesto zauzima upravo transformacija perspektive, kao i pedagogiji potlačenih Paola Freire. Transformacija perspektive se dešava onda kada razumemo da je učenje sredstvo kojim se stiču ne samo veštine i znanja, nego i vrednosti, stavovi i emocionalne reakcije. Proces transformacije perspektive nastaje uvidom da su naše ideje o prošlosti, sadašnjem trenutku u kojem živimo i projekcija budućnosti zapravo predstave zasnovane na brojnim interpretacijama.

Pored škole mladi ljudi se celoživotno i informalno obrazuju bilo da to čine samoinicijativno, u okruženju u kojem odrastaju, a u kojem usvajaju određene vrednosti i izgrađuju stavove. Masovni mediji komunikacija, odlazak u muzej, bioskop, izbor literature, doprinose oblikovanju vrednosti i stavova. Neformalno obrazovanje na Školama ljudskih prava koristi sve ove medije spoznaje stvarnosti i uz radionice organizuje posete udruženjima, međunarodnim organizacijama, projekcijama filmova, muzejima, pristup literaturi koja može da ponudi sadržaje koji su izostali ili su neadekvatno interpretirani ne doprinoseći izgradnji mira na ovim prostorima i razumevanju različitosti, izgradnji tolerancije i pružanju empatije.

Teorija transformativnog učenja ističe da učenje ima za cilj oslobađanje individua kroz kritičko mišljenje i stalno preispitivanje postojećih uverenja. Ovakav način učenja je neophodan građanima društava obeleženim grubim kršenjima ljudskih prava određenih grupa. Mezirow je definisao učenje kao razvoj revidiranih pretpostavki i načina interpretiranja iskustva i perspektiva doživljavanja sveta kroz kritičku (samo)refleksiju, koja je karakteristika odrasle osobe. Danas sa toliko raznovrsnih izvora informacija ona je ujedno i olakšana zbog mogućnosti pristupa, ali i otežana neophodnošću selekcije činjenica od mora interpretacija.

Dekonstrukcija u grupi treba da otvori mogućnost oslobađanja od interpretacija činjenica nametnutih od strane dominantnih grupa u društvu i budi žed za traganjem za narativima onih čija su prava kršena, podstičući sposobnost čoveka da se decentrira i sagleda stvari iz različitih uglova posmatranja stvarnosti koju žive i dele sa drugim mladima. Kroz negovanje dijaloga i razmenu različitih iskustva u grupi ona nudi mladima da aktivno učestvuju u procesu saznavanja činjenica i ko-konstrukciji znanja.

Prošlost nam zadaje perspektivu razumevanja sadašnjeg i projekciju budućeg trenutka. Ukoliko je odnos prema prošlosti određen i zadat narativima dominantne većine, preostaje nam da obrazovanje usmerimo na način da ono nudi stalno otkrivanje neispričanih priča manjinskih i marginalizovanih grupa. Francuski političar Edgar Faure je rekao „Obrazovati znači pomoći nekome da nauči da postoji“.

Prepoznajući situacije kršenja prava manjinskih i marginalizovanih grupa na Školama ljudskih prava, mladi ulaze u prostor razumevanja u kojem i oni čiji je identitet zaštićen kao pluralistički i privilegovani u određenom krugu ljudi, odjednom dožive identitet kao relativan u odnosu na kontekste u kojima će se

nalaziti tokom života, a koji će stavljati pred iskušenje neku od identitetskih odrednica u odnosu na predstave ljudi sa kojima stupe u interakciju, a koji ga učine partikularnim po nekoj od tih odrednica. Na ovaj način dolazi do uvida da je priča o pravima jedne grupe ljudi, priča o pravima svakog od nas u različitim kontekstima življenja.

Mladi koji po nekoj od odrednica identiteta ili više njih pripadaju većinskim ili manjinskim grupama uče o svim kulturnim zajednicama na prostoru koji dele i istražuju šta jednu zajednicu čini manjinom, a drugu većinom na tom prostoru. Oni kritički sagledavaju društvo u kojem žive i kulturu kroz svoje mesto u njoj. Odlaze sa Škola spremniji da menjaju društvo u kojem žive i da ne pristaju na njegove okvire kada su oni takvi da u njima nema mesta za sve.

Tamara Tomašević
psihološkinja, trenerica na Školi ljudskih prava za mlade

“Kome verujem kad kažem da sam vernik”

Na temu međureligijske tolerancije vodio sam tokom 2019. godine dve pozorišne radionice, u Beogradu i Novom Pazaru, s dve grupe omladinki i omladinaca u starosnoj dobi od 16 do 19 godina. Obe radionice završene su scenskom izvedbom – dvema pozorišnim predstavama: „Natan Mudri, kako ga danas čitamo – omladinski poučni komad o međureligijskoj mržnji, snošljivosti i ljubavi“ (beogradska grupa) i „Natan Mudri. Kome verujem kad kažem da sam vernik?“ (novopazarska grupa).

Prosvetiteljski dramski komad Gotfrida Efraima Lesinga „Natan Mudri“, u radionicama je predstavljao narativni okvir za podsticaj na pitanje o uzrocima mržnje i nasilja na međureligijskoj osnovi, kao i na pitanje o mogućnosti njihovog prevazilaženja te, najzad, na kardinalno pitanje: da li su razlike među religijama uopšte suštinske razlike?

Na sva pitanja koja su iskršavala tokom razgovora i različitih jezičkih i scenskih igara, učesnici su podsticani da traže odgovore iz sopstvenog, intimnog i društvenog, iskustva. Ključno je pri tom bilo da oni uvide i analiziraju šta je u tim odgovorima koje podastiru – ono što je, zapravo, naučeni odgovor njihovog društvenog okruženja, poželjan odgovor njihovog religijskog i kulturnog okruženja, a šta je, ako ga uopšte tu ima, njihov lični odgovor (njihova lična želja, ono što bi oni doista voleli da jeste njihov odgovor).

Na osnovu niza pitanja koji proizlazi iz upravo datih odgovora, i na osnovu novih odgovora, stvorene su obe pozorišne predstave, koje se, dakako, međusobno razlikuju. Bit i jedne i druge, međutim, jeste u prosvetiteljskom, pedagoškom uvidu kojem je mentor postepeno vodio, da se međureligijska mržnja ne bazira na samim sadržajima različitih vera, pre svega hrišćanstva i islama, jer su učesnici pripadali ili jednoj ili drugoj konfesiji (u beogradskoj grupi – pretežno pravoslavni hrišćani; u novopazarskoj grupi – pretežno muslimani), jer sve tri takozvane „vere knjige“, islam, hrišćanstvo i judaizam, u svojim temeljima neguju gotovo identičan skup moralnih vrednosti.

Zaključak je da međureligijsku mržnju podstiče klerikalna elita, naime, poglavarski sloj visokog klera obeju religijskih zajednica. I vladike Srpske pravoslavne Crkve i muftije Islamske zajednice Srbije predstavljaju poglavare nacionalnih kulturnih elita; njihova religijska pravila služe, pre svega, za jačanje takozvane nacionalne

svesti Srba i Bošnjaka, i to do te mere da je u društvu postalo gotovo nezamislivo da Bošnjak može biti neko ko nije musliman, ili Srbin onaj koji nije i pravoslavan. Ovaj posao religijskih vođa i njihovog sveštenstva, za njih je i unosan posao: visokom kleru on donosi neupitni društveni ugled unutar nacionalnih zajednica i znatnu društvenu i ekonomsku moć. U biti, taj je proces suprotan onome što se u porukama ljubavi i bratstva nalazi u Jevandeljima i Kur'anu. Taj uvid, u obe je predstave definisan jedinstvenim stavom: religiju su proglasili za Boga.

Ukratko, pravoslavni i muslimanski vernici ne veruju u Boga – koji se može nazvati i Allah, i Gospod, i Adonai ili Jahve – nego u pravoslavlje, ili islam. Koliko je ova religijska identifikacija postala neprobojna, vidi se i iz toga što mladi Srbi Ruse doživljavaju bližima sebi od svojih sugrađana Bošnjaka, a Bošnjaci – sebi bližima od svojih komšija Srba, smatraju Turke ili Arape.

Tokom radionica došao sam do mučnog uvida: nad mladim ljudima u Srbiji, i muslimanima i pravoslavcima, u osnovnim i srednjim školama, na časovima veronauke, a ne samo u verskim institucijama, sistematski se provodi dobro organizovano versko nasilje. Posredi je, dakle, do sada neimenovana, institucionalno organizovana kao deo školskog sistema – tortura neprosvećenom religijskom dogmom, koju mladi ljudi trpe, jer im se ona u javnosti predstavlja kao duhovna disciplina za sticanje istinskog identiteta. Na delu je, dakle, javnim novcem finansirano, likvidiranje kritičkog mišljenja. Generacije mladih ljudi u Srbiji, danas su neuporedivo konzervativnije od generacija svojih neposrednih predaka. Za njih, ateizam i kritičko promišljanje aktuelnih religijskih obreda kao, kroz istoriju, prerađivanog nasleđa drevnih kultova – predstavlja direktan znak pojave đavola ili šejtana. Reći pred njima da takozvani sveti spisi hrišćanstva i islama spadaju u korpus svetske književnosti, uz dela Homera, Dantea, Šekspira, Getea, Gogolja i drugih, predstavlja blasfemiju najvišeg reda. Štaviše, verski učitelji mlade u Srbiji, po pravilu, uče da u Bibliji i Kur'anu mogu naći naučne dokaze o svim bitnim pitanjima ljudskog postojanja i iskustva.

I u Beogradu i u Novom Pazaru, među mladim ljudima gotovo niko se ne osmeljuje da se izjasni kao ateista. Kada smo na radionicama, tokom jezičkih i scenskih igara, dolazili do nekih nelagodnih tema, koje se direktno sukobljavaju s religijskom dogmom, poput pitanja o pravu na abortus, ili pitanja o ulozi i položaju žena u društvu, pojedini učesnici, redom mladići, imali su neočekivane, snažne psihosomatske reakcije. Oklop religijskog identiteta pritiska najdublje želje ovih mladih ljudi. Oni jako dobro osećaju šta im je na duši, ali, isto tako, i šta je to što bi, kao poželjno u religijskoj zajednici, trebalo da kažu i kako da se ponašaju.

Samo takvim postupanjem oni u svojim religijsko nacionalnim zajednicama mogu steći „pravo građanstva“.

Klerikalizovani identitet kao okosnica individuacije, nužno rađa licemerje, težeći da likvidira ličnost. Radeći sa mladim inteligentnim ljudima, imao sam priliku da gledam živu dramu između ličnosti i nametnutog joj klerikalnog identiteta.

Daviti sopstvenu individualnost i pretvarati sebe u tip pravoslavnog i muslimanskog čoveka prema obrascima neupitne, svete dogme, to je danas osnovna crta obrazovanja u Srbiji. O slobodi, bratstvu i jednakosti, govori se uglavnom verskom retorikom srednjeg veka. S druge strane, mladi ljudi, na internetu mogu u sekundi pronaći video sadržaje koji im služe kao surrogati za zadovoljenje potisnutih želja – a potisnute želje gube svoj kreativni impuls i pretvaraju se u destruktivnu perversiju – kao što su žive scene najgorih seksualnih izživljavanja i ubistava u ratu ili snuff filmu. Dakle, u godinama probuđenog životnog erosa, mladi ljudi s jedne strane dobijaju apsolutno neromantičnu sliku o ljubavi i seksu, jednu u potpunosti pornografsku sliku koja im se nudi na društvenim mrežama i u najuticajnijim medijima, a s druge – čeka ih rigorozno licemerna religija, da im prirodne porive proglasi grehom.

Pozorišne radionice poput ovih imaju prosvetiteljsku, pedagošku misiju – da probude iz religijskog dremeža kritičko mišljenje kod mladih ljudi i njihovo oduševljenje spontanim životom, da ih nauče da prepoznaju dirigovan život i dresirano ponašanje ljudi. Ove pozorišne radionice žele da ispune onu duboku prazninu koja zjapi u takozvanim javnim obrazovnim institucijama, iz kojih, svako malo, u javnost pristižu predlozi i peticije, da se iz nastave, kao nenaučna (sic!), izbaci Darwinova teorija evolucije. Jednu od takvih peticija, nedavno su potpisali pedesetoro doktora medicine i dvojica redovnih članova SANU. Stoga se moramo pitati: kome zapravo verujemo kad kažemo da smo vernici?

Zlatko Paković, pozorišni reditelj
mentor pozorišnih radionica na Školi ljudskih prava za mlade

O alternativnom obrazovanju mladih Helsinškog odbora i projektu Škole ljudskih prava za mlade

Alternativno obrazovanje mladih predstavlja jedan od šest strateških programa putem kojih Helsinški odbor realizuje svoju misiju. Baveći se mladim ljudima iz cele Srbije, program nastoji da što je moguće više mladih ljudi, učenika/ca srednjih škola, studenata, profesionalaca, itd. – obrazuje na temu zaštite ljudskih prava, potakne na kritičko preispitivanje i prošlosti i sadašnjosti, probudi njihov reformski potencijal i osposobi za društveni aktivizam koji može da otvori nove perspektive u njihovim životima.

Helsinški odbor je od svog osnivanja (1994. g.) spovodio različite i brojne obrazovne programe. Jedan od najpoznatijih je upravo *“Obrazovanje za ljudska prava i aktivno građanstvo na Zapadnom Balkanu”* – tj. Škole ljudskih prava za mlade, koji je počeo sa realizacijom još 2000. godine.

Reč je o otvorenom i interaktivnom konceptu predavanja, gde učesnici pored teorijske nastave učestvuju u brojnim radionicama, posećuju različite institucije i organizacije, gledaju igrane i dokumentarne filmove, posećuju kulturne i umetničke događaje i svakodnevno pohađaju radionice forum teatra. Na svakodnevним radionicama forum teatra, ili tzv. teatra potlačenih, mladi mogu da na konkretnim primerima osveste određene probleme o kojima su pričali tokom predavanja, poseta i radionica, i da stavljajući se u različite uloge, preko svoje kože oseću posledice različitih vidova ugroženosti, stereotipa i diskriminacije, i otkriju načine na koje mogu da im se suprotstave ili ih preduprede.

Mladi su na Školama podstaknuti da kritički promišljaju teme o kojima se govori i da nakon završene Škole prenose stečena znanja. Kritički način razmišljanja je takođe nešto novo za njih. Ideja je da im se predstavi koncept kritičkog promišljanja i da se na Školi što više osnaže za proaktivno učešće na radionicama i predavanjima, da nauče da postavljaju pitanja, da otvoreno razgovaraju sa predavačima/cama, da vode diskusije sa svojim vršnjacima i sl.

Imajući u vidu da su tokom Škole podstaknuti na aktivističko delovanje, većina učesnika odmah nakon Škole održi radionicu svojim vršnjacima u srednjoj Školi iz koje dolaze i prenese im novostečena znanja. Mi smo tu da im pomognemo u koncipiranju tih radionica.

Neke od glavnih oblasti i tema koje se obrađuju na Školama obuhvataju: Uvod u oblast ljudskih prava i međunarodni mehanizmi zaštite ljudskih prava; Predrasude i stereotipi u službi diskriminacije; Prava nacionalnih manjina; Verska diskriminacija; Religija i mediji: sloboda govora i govor mržnje; LGBTTIQ prava; Položaj i prava mladih; Aktivizam mladih na lokalnom nivou; Društveno odgovorno izveštavanje i ljudska prava u medijima; Rodna ravnopravnost i prava žena; Reprezentacija žena u medijima; Feminizam i aktivizam; Ekonomska i socijalna prava građana i građanki; Istorijski revizionizam i upotreba istorijskih mitova; Suočavanje s prošlošću; Moralna hrabrost i branitelji/ke ljudskih prava; i dr.

Tokom osnovnog nivoa Škole učesnici pokazuju posebno interesovanje za neku od ovih tema, koje se potom detaljno obrađuju na naprednom nivou Škola koji se organizuju u različitim mestima širom Srbije. Kao deo pripreme za svaku Školu mladi imaju za zadatak da analiziraju stanje ljudskih prava u svojim gradovima, i da nakon toga na Školi predlože akcije koje bi sproveli u tim gradovima.

Evaluacije su pokazale da se mladi nakon Škola osećaju mnogo osnaženije, da su spremni za aktivističko delovanje, da su naučili mnogo novih stvari, i po prvi put počeli da razmišljaju na određene teme, da imaju potrebu da to znanje prošire, da im to pomaže pri odabiru daljih studija, da su stekli nova prijateljstva i da planiraju dalju saradnju, i da poziv za sledeće Škole šire dalje svojim vršnjacima. Često nam se mladi nakon Škola obraćaju sa zahtevima da im šaljemo dodatne materijale na određene teme, kako bi se dalje obrazovali. To se posebno odnosi na temu suočavanja s prošlošću, gde mladi ne znaju na koje izvore da gledaju, i kako da prodube znanja o ovoj temi.

Dodatna vrednost je što učesnici/e dolaze iz različitih gradova i sela. To je idealna prilika da upoznaju mlade koji dolaze iz drugačijih sredina, različite etničke, nacionalne, verske i druge pripadnosti, i uopšte iz drugačijih kulturoloških sredina. Oni se na taj način po prvi put suočavaju sa izazovima koji muče građane nekih drugih gradova, i mogu da ih uporede sa svojom sredinom.

Posebna važnost lokalnih Škola je što se održavaju u Beogradu. Nažalost neki od mladih nisu ni imali prilike da borave nedelju dana u Beogradu, da istraže grad, i da ih to možda motiviše na dalje studije van svojih manjih sredina. Dodatno, u Beogradu imamo priliku da ih vodimo u posete različitih organizacija i ustanova i da se upoznaju sa radom tih institucija. Tokom svake Škole učesnici obidu jednu organizaciju civilnog društva, jednu državnu instituciju i jednu međunarodnu

organizaciju, kako bi videli kako se ove organizacije sa različitih nivoa i na različite načine bave zaštitom ljudskih prava.

Neke od organizacija koje smo obišli do sada su: organizacije u okviru Kuće ljudskih prava: Helsinški odbor za ljudska prava, Beogradski centar za ljudska prava, Građanske inicijative, Jukom – Komitet pravnika za ljudska prava; NVO Da Se Zna! (LGBTIQ prava); Prajd Info centar (LGBTIQ prava); Autonomni ženski centar (prava žena i rodna ravnopravnost); Zaštitnik građana; Poverenica za zaštitu ravnopravnosti; Poverenik za informacije od javnog značaja; Kancelarija za ljudska i manjinska prava; Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom; Kancelarija Vlade Srbije za evropske integracije; Misija OEBS u Srbiji; Ujedinjene Nacije; Delegacija EU; EU Info centar; Savet Evrope; i dr.

Ove posete su od velikog značaja, jer mladi inače nemaju priliku da uđu u ovakve organizacije, i da se upoznaju sa njihovim radom. Na taj način se po prvi put upoznaju sa konceptom aktivnog građanstva i uviđaju da je njihovo građansko pravo da imaju uvid u rad ovih institucija i da im se obrate za sve što mogu. Takođe, s obzirom da se obilaze institucije iz različitih sektora (vladin, nevladin i međunarodni) srednjoškolci mogu tokom diskusija kasnije da uporede načine i domete njihovog rada.

Dodatno, tokom Škola posećuju se i neki od kulturnih i umetničkih događanja u Beogradu, kao što su različite predstave, projekcije filmova, izložbe, posete muzejima (Narodni Muzej, Muzej Savremene Umetnosti i sl.). Trudimo se da izaberemo događaje koji imaju i društveno angažovani sadržaj.

Ovaj aspekt Škole je takođe jako važan, imajući u vidu da većina malih mesta u Srbiji nema otvorene bioskope, razrađene repertoare u pozorištima, retko kad se otvaraju zanimljive izložbe, i često nemaju Muzeje, pa tako i mladi sada po prvi put posećuju događaje ovog tipa.

Uporedo sa organizacijom Škola često smo inicirali i druge aktivnosti koje su u skladu sa našim radom i ovim programom, kao što je stvaranje Mreže budućih branitelja ljudskih prava koju čine najaktivniji i najzainteresovaniji mladi koji se bave mapiranjem kršenja ljudskih prava na lokalnom nivou u različitim gradovima i organizuju različite akcije mladih koje se bave problemima kršenja ljudskih prava u konkretnim lokalnim zajednicama. Takođe, učesnici naših Škola učestvovali su i u kreiranju pozorišne predstave koja se igrala u srednjim školama u različitim gradovima Srbije, nakon čega su sledile diskusije sa mladima iz tih škola.

Jedan od rezultata ovog programa je upravo i objavljivanje ovog Priručnika u oblasti neformalnog obrazovanja.

Jako važan aspekt ovog programa je da se Škole održavaju kontinuirano, i skoro na svakih dva meseca. To postaje nešto na šta mladi računaju, i čemu se nadaju i raduju. Na taj način mogu da se prijave onda kada im to najviše odgovara, a da to ne trpi njihovo pohađanje redovne škole iz koje dolaze. Zato je važna održivost ovog programa, kako bi što više mladih prošlo kroz njih, i nastavilo da dalje širi svoja znanja i veštine. Samo kontinuiranim radom možemo da obezbedimo da u svakoj generaciji postoji određeni broj mladih koji su obrazovani na temu zaštite ljudskih prava i koji će bilo u profesionalnom ili privatnom životu nastaviti da šire svoja znanja, poglede i veštine.

Jelena Džombić
koordinatorka programa za obrazovanje,
Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

Silabusi predavanja i radionica

*Ljudska prava
počinju doručkom.*

- Leopold Sengor

Naziv predavanja/radionice:

Uvod u ljudska prava - Šta su ljudska prava?

Predrasude i stereotipi u službi diskriminacije

Sadržaj predavanja: Razumevanje značaja ljudskih prava u svakodnevnom životu i prepoznavanje mehanizama zaštite na ličnom, institucionalnom i sistemskom nivou kroz razgovor o: sukobu prava; preuzimanju odgovornosti za lično postupanje i delovanje u pravcu zaštite ljudskih prava; razumevanju mehanizma nastanka stereotipa i predrasuda i njihovog uticaja na (p)održavanje prakse diskriminacije i nasilja prema pripadnicima manjinskih i marginalizovanih grupa.

Srodne oblasti/ključne reči: ljudska prava, diskriminacija, stereotipi, predrasude, nasilje, manjine, mehanizmi zaštite.

Cilj predavanja: Podizanje svesti mladih o značenju i značaju ljudskih prava u svakodnevnom životu kroz: osnaživanje mladih za proaktivan pristup u zajednici zasnovan na poštovanju ljudskih prava; podizanje svesti o negativnim uticajima stereotipa i predrasuda i lične odgovornosti u prekidu prakse diskriminacije i ostalih vidova kršenja ljudskih prava u svakodnevnom životu.

Metodi rada/oblik nastave: Interaktivno predavanje/radionica, uz korišćenje PowerPoint prezentacija i video materijala.

Proces rada/opis predavanja: Upoznavanje kroz spoznaju socijalnih karakteristika identiteta. Razmena iskustava diskriminacije po različitim identitetskim osnovama.

I Uvodno interaktivno predavanje o ljudskim pravama i osnovnim slobodama. Prepoznavanje vrednosti unutar različitih prava;

II Diskusija o mehanizmima zaštite ljudskih prava na ličnom, institucionalnom, sistemskom nivou;

III Prikaz video materijala;

IV Diskusija; Pauza; V Interaktivna radionica o nastanku predrasuda i stereotipa;

VI Kratko predavanje o mehanizmu nastanka stereotipa i predrasuda –

Trajanje predavanja: 180 minuta (90+90min)

kroz refleksiju iskustava iz radionice;
VII Završna refleksija i diskusija u velikoj grupi.

Materijal korišćen tokom predavanja: Handout-i - mehanizmi nastajanja stereotipa i predrasuda

Video materijal: "Priča o ljudskim pravima, The Story of Human Rights", Banjalučki centar za ljudska prava, 2016, dostupno na Youtube kanalu; PowerPoint prezentacija

Spisak literature korišćen za koncipiranje predavanja:

"Ljudska prava – priručnik za nastavnike", Marija Rudić: Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2001.

"Ljudska prava – udžbenik", Vojin Dimitrijević, Milan Paunović u saradnji sa Vladimirom Đerićem, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 1997. Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

"The Nature of Prejudice", Unbriged, Gordon W. Allport, Addison-Wesley Publishing Company, 1954, str. 1-47.

"Blaming the victim", William Ryan, Vintage, 1976.

"Pedagogija autonomije", Paulo Freire, Clio, 2017.

Predlog za dalje učenje zainteresovanih učesnika/ca:

Informativno-obrazovni serijal "MOJE PRAVO", reditelj: Miloš Pavlović; produkcija: Monte Royal Pictures, 2017, dostupno na Youtube kanalu

Biblioteka ljudska prava, Beogradski centar za ljudska prava

"Human Rights Here and Now, Celebrating the Universal Declaration of Human Rights", edited by Nancy Flowers, Amnesty International, 1999.

Film "The Wave", režija Roar Uthaug, 2015, dostupno na Youtube kanalu.

Film "Blue eyed", režija Bertram Verhaag, 1996.

Film "American History X", režija Tony Kaye, 1998.

Film "Hotel Rwanda", režija Terry George, 2004.

Film "Sometimes in April", režija Raoul Peck, 2005.

Autorka silabusa: Tamara Tomašević, psihološkinja, samostalna konsultantkinja

*Sva prava su univerzalna, nedeljiva i međuzavisna
i međusobno povezana.*

- Bečka deklaracija

Naziv predavanja/radionice:

Ekonomska i socijalna prava građana i građanki

Sadržaj predavanja: Razvoj ljudskih prava nakon Drugog svetskog rata; Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima i ideja ekonomskih i socijalnih prava; Uticaj Hladnog rata na razvoj ekonomskih i socijalnih prava; Upoređivanje ključnih obaveza država u pogledu ostvarivanja građanskih i političkih prava i ekonomskih i socijalnih prava; Resursi za ostvarivanje ekonomskih i socijalnih prava; Mit o „skupim“ ekonomskim i socijalnim pravima; Mere štednje i ekonomska i socijalna prava; Učešće građana i građanki u procesima koji se odnose na ostvarivanje ekonomskih i socijalnih prava.

Srodne oblasti/ključne reči: Zabrana diskriminacije, siromaštvo, participacija i demokratski procesi, javni resursi.

Cilj predavanja: Cilj predavanja je upoznavanje učesnika i učesnica sa osnovnim konceptima vezanim za ostvarivanje ekonomskih i socijalnih prava, kao i sa mestom ekonomskih i socijalnih prava u sistemu ljudskih prava. Pored toga, cilj predavanja je da učesnicima i učesnicama približi ove koncepte ilustrovanjem aktuelnih problema u ostvarivanju ovih prava u Srbiji.

Metodi rada/oblik nastave: Nastava se sprovodi kroz vođenu diskusiju o ključnim pojmovima koji se obrađuju u predavanju, od pojma ljudskih prava, pa sve do pitanja progresivnog ostvarivanja ekonomskih i socijalnih prava i načina na koji se upotrebljuju resursi kako bi se unapredilo ostvarivanje ovih prava. Diskusija se vodi nakon kratkog uvoda/ približavanja osnovnih koncepata koji se obrađuju u toku predavanja, tako da bi na kraju predavanja, razgovor trebalo da se razvije u pravcu boljeg razumevanja ekonomskih i socijalnih prava, njihovih zakonitosti i načina na koji učesnici i učesnice programa mogu da se aktivnije uključe u praćenje ili bavljenje ovom temom. Na samom kraju, učesnicima i učesnicama je predstavljen jedan slučaj koji se odnosi na upotrebu resursa za ostvarivanje ekonomskih i socijalnih prava i od njih se zahteva da sami donesu odluku kako bi postupili u navedenom slučaju.

Trajanje predavanja: 90 minuta

Proces rada/opis predavanja: Nakon uvodnog ice-breakera gde učesnici i učesnice navode svoje “omiljeno ljudsko pravo“, radionica počinje isticanjem činjenice da većina predstavljanja u svojim izborima “omiljenih ljudskih prava“ ističu građanska i politička prava, ali i da su ljudska prava povezana i nedeljiva, te da ostvarivanje jednih nije moguće bez poštovanja drugih prava. Nakon uvodnog, teorijskog uvoda o istoriji i razvoju ljudskih prava, ali i mestu ekonomskih i socijalnih prava u ovom okviru, prelazi se na ilustriranje pitanja koja se odnose na ekonomska i socijalna prava aktuelnim primerima iz Srbije, koji su učesnicima i učesnicama radionice bliski i sa kojima mogu da se poistovete. Na samom kraju se iz perspektive jednog aktuelnog problema, mera štednje koje su uvedene u Srbiji i koje su uticale na ostvarivanje ekonomskih i socijalnih prava najugroženijih građana i građanki, problematizuje ili pokušava razbiti “mit“ o tome da su ekonomska i socijalna prava skupa, odnosno da iziskuju više resursa od građanskih i političkih prava.

Materijal korišćen na predavanju: Powerpoint prezentacija, video klipovi.

Spisak literature korišćen za koncipiranje predavanja:

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima

Bečka deklaracija i program akcije

„Unity“ rezolucija Ujedinjenih nacija

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Realizing Human Rights through Government Budget, online

Komitet UN za ekonomska, socijalna i kulturna prava, Opšti komentar 3

Novinski članci o merama štednje u Srbiji, budžetskim davanjima za novogodišnju rasvetu i fond za lečenje dece od retkih bolesti

Predlog za dalje učenje zainteresovanih učesnika/ca:

Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Frequently Asked Questions on Economic, Social and Cultural Rights

A II Inicijativa, Memet

A II Inicijativa, Špresa

Autor silabusa: Danilo Ćurčić, pravnik,

A II – Inicijativa za ekonomska i socijalna prava

Naziv predavanja/radionice:

Rodna ravnopravnost i prava žena; Reprerentacija žena u medijima; Feminizam i aktivizam

Trajanje predavanja: 90 minuta

Sadržaj predavanja: Rast neokonzervativizma i sveopšta retradiconalizacija tokom poslednje dve decenije u Srbiji mapirale su granice ženskog tela, koje je trebalo da iznova potvrđuje reproduktivni potencijal i na taj način doprinosi učvršćivanju nacionalnog identiteta i revitalizaciji tradicionalne zajednice. Agresivni istupi Srpske pravoslavne crkve i Sinoda, kroz kontinuiranu promociju povećanja nataliteta, postavljanja pitanja ponovne zabrane abortusa, odnosno uskraćivanja jednog od osnovnih ženskih/ljudskih prava reproduktivno pravo, predstavljaju temelje nacionalnističkih projekata, u kojima država i crkva prisvajaju ženska tela kao vlastite teritorije.

Patrijarhalna matrica u kojoj se žene prvenstveno posmatraju kao majke opstaje i istovremeno se (re)konstruiše i kroz pronatalitetne politike, koje umjesto da intervenišu unutar socijalno ekonomskog sistema, “prisvajaju” ženska tijela kao instrument nacionalne politike. Na taj način žene se pozicioniraju u njenoj “vaginalnoj zoni”, a ne kao aktivne sudionice u socijalnoj areni koje imaju relevantno mišljenje o političkim, kulturnim, ekonomskim i društvenim kretanjima. Značaj i uloga majčinstva u našoj kulturi su toliko dominantni i uprkos svemu uloga majke je jedina koja ženi daje potpuni legitimitet. Nesumnjivo da će ponovno (isključivo) svođenje žena na ispunjavanje anatomske misije i ulogu majke vratiti žene na podređeni položaj i u okviru privatne i u okviru javne sfere (koji nisu nužno fiksirana polja djelovanja).

Srodne oblasti/ključne reči: ženska prava, rodna ravnopravnost, mediji, rodne studije, feministički aktivizam

Cilj predavanja: Usvajanje znanja o stanju ženskih prava, krhkosti feminističkih tekovina i kreiranje mogućih strategija djelovanja i tehnologija otpora narastajućem neokonzervativizmu i procesima retradiconalizacije među mladim generacijama.

Metodi rada/oblik nastave: Predavanje sa aktivnim učešćem

polaznica i polaznika, kao i medijske radionice.

Proces rada/opis predavanja: Uvodno izlaganje, pregled stanja ženskih prava, opis društvenih kretanja. Video radovi o položaju žena, intervjui sa različitim feminističkim aktivistkinjama i teoretičarkama. Otvorena diskusija sa polaznicama i polaznicima predavanja.

Materijal korišćen tokom radionice:

Video radovi:

Rodno čitanje desnice i feministički odgovori, Centar za ženske studije Beograd, 2018, dostupno na Youtube kanalu;

Odbrana tela - reproduktivna prava u vreme rasta neokonzervativizma: slučaj Poljska, intervju sa Magdom Pochec, BeFem, 2016, dostupno na Youtube kanalu;

Virus medijske mizoginije – OTPORne, Befem, 2017, dostupno na Youtube kanalu;

Šta hoće žene na desnici?, Helsinški odbor za ljudska prava, 2015, dostupno na Youtube kanalu;

Spisak literature korišćen za koncipiranje predavanja:

Begić, Bojan. 2014. "Žene i desni tabor na prijelazu stoljeća." 20.03.2014. Broz, Tajana. 2011. "Nitko više ne dovodi u pitanje sudjelovanje žena u desnim strankama, ali zna se njihova pozicija, razgovor sa Josipom Šipićem." 30.06.2011.

Huks, bel. 2006. Feministička teorija: od margine ka centru. Beograd: Feministička 94.

Ignjatović, Tanja (ur.). 2005. Žene i politički uticaj. Beograd: Glas razlike, grupa za promociju ženskih političkih prava.

Papić, Žarana. 2001. "Europa nakon 1989: etnički ratovi, fašizacija života i politika tijela u Srbiji" U Treća, broj 1-2, vol. III Zagreb: Centar za ženske studije.

Stakić, Isidora. 2013. "Odnos Srbije prema ekstremno desničarskim organizacijama."

Lončarević, K., Višnjić, J. 2010. Solidarnost i feministička politika, Glas razlike, Beograd

Višnjić, Jelena. 2011. U zoni političkog: Feministički odgovori i inicijative u savremenoj Srbiji, Ženski informativno-dokumentacioni centar (ŽINDOK), Beograd

Predlog za dalje učenje zainteresovanih učesnika/ca:

Preporuka je da za one koje/i krenu na fakultet pohađaju dvosemestralni alternativni program ženskih studija u Centru za ženske studije Beograd, kao i BeFem, festival feminističke kulture i akcije, koji se održava svake godine početkom decembra.

Autorka silabusa: Jelena Višnjić, doktorica nauka - studije roda, Befem feministički kulturni centar

Svako ima pravo na slobodu misli, savesti i veroispovesti; ovo pravo uključuje slobodu promene vere ili uverenja i slobodu čoveka da, bilo sam ili zajedno sa drugima, javno ili privatno, ispoljava veru ili uverenje, molitvom, propovedima, običajima i obredom.

- Evropska konvencija o ljudskim pravima, član 9.1.

Naziv predavanja/radionice:

LGBTTIQ prava i položaj LGBTTIQ zajednice u Srbiji

Sadržaj predavanja: Upoznavanje sa osnovnom terminologijom; Istorijat pokreta u svetu i region; LGBT+ pokret u Srbiji danas
Srodne oblasti/ključne reči: rodni identitet, seksualna orijentacija, Zakon o zabrani diskriminacije, bračna jednakost, Parada Ponosa, Interseks osobe

Cilj predavanja: Cilj predavanja je da se mladi upoznaju sa LGBT+ pokretom i borbom lokalne LGBT+ zajednice. Takođe kroz predavanje oni uče o osnovnim terminima relevantnim za zajednicu.

Metodi rada/oblik nastave: Interaktivno predavanje

Proces rada/opis predavanja: Radionica je zamišljena tako da omogućiti mladima da usvajaju i dele znanje. Radionica počinje kvizom sa LGBT+ tematikom. Teorijski deo ih upućuje u osnovnu terminologiju, identitete koji su obuhvaćeni LGBT+ akronimom, ali i istorijat pokreta. Tokom ovog dela takođe razgovaramo o problemima LGBT+ ljudi i to najčešće kroz primere. Predavanje se završava debatom u prostoru na nekoliko relevantnih tema.

Materijal korišćen tokom predavanja: Kahoot platform

Spisak literature korišćen za koncipiranje predavanja:

“Preko duge u Evropu - LFBT aktivizam i evropeizacija na prostoru bivše Jugoslavije”, Bojan Bilić, Centar za kvir studije Beograd, 2016.

“Velikani nauke i umetnosti i njihova zanemarena (Homo)seksualnost”, Centar za kvir studije, 2017.

“Na raskršću opresija - interseksionalnost i LGBT aktivizam u Hrvatskoj i Srbiji”, Bojan Bilić i Sanja Kajinić, Centar za kvir studije Beograd, 2016.

Predlog za dalje učenje zainteresovanih učesnika/ca:

Portal organizacije Da Se Zna!

“Preko duge u Evropu - LFBT aktivizam i evropeizacija na prostoru bivše

Trajanje predavanja: 90 minuta

Jugoslavije”, Bojan Bilić, Centar za kvir studije Beograd, 2016.
“Velikani nauke i umetnosti i njihova zanemarena (Homo)seksualnost”,
Centar za kvir studije, 2017.
“Na raskršću opresija - intersekcionalnost i LGBT aktivizam u Hrvatskoj
i Srbiji”, Bojan Bilić i Sanja Kajinić, Centar za kvir studije Beograd, 2016.
Film “Pride”, režija Matthew Warchus, 2014.
Serija “Pose”, režija Steven Canals, Brad Falchuk, Ryan Murphy, 2018 - i
dalje se emituje.
Strip “Habibi”, Krejg Tompson, 2011.

Autor silabusa: Aleksandar Savić,
Udruženje Da Se Zna!

*Obrazovanje treba da teži unapređenju intelektualnog i emocionalnog
razvoja pojedinca. Treba da razvija osećaj društvene odgovornosti i
solidarnosti sa manje privilegovanim grupama i treba da vodi ka poštovanju
principa ravnopravnosti u svakodnevnom ponašanju.*

- Preporuke UNESCO za obrazovanje za međunarodno razumevanje,
saradnju i mir i obrazovanje koje se odnosi na ljudska prava i osnovne slobode

Naziv predavanja/radionice:

Prava nacionalnih manjina

Sadržaj predavanja: Pojam nacionalne manjine (NM). Složenost NM – ilustracija. Definicija NM – elementi definicije. Koja prava poseduju NM? Zašto su važna? Kako podeliti prava NM? Nacionalni saveti. Afirmativne mere – Romi. Garantovani mandati. Institucije koje se bave NM. Primeri iz prakse Pokrajinskog ombudsmana.

Srodne oblasti/ključne reči: ljudska prava, kulturna autonomija, grupna prava, asimilacija

Cilj predavanja: Upoznati i uvesti polaznike Škole u složen svet nacionalnih manjina i manjinskih prava.

Metodi rada/oblik nastave: Predavanje i debata

Materijal korišćen tokom predavanja: Flip chart papir

Spisak literature korišćen za koncipiranje predavanja:

Kolektivna prava i pozitivna diskriminacija, Službeni glasnik, 2009.

Učešće nacionalnih manjina u društvenom i političkom životu Srbije, Zbornik, CIE, 2018.

Ostvarivanje prava NM, Beogradski centar za ljudska prava, 2013.

Multietnički identitet Vojvodine, Helsinški odbor za ljudska prava, 2008.

Između načela i prakse, Helsinški odbor za ljudska prava, 2004.

Nacionalne manjine i pravo, Helsinški odbor za ljudska prava, 2002.

Predlog za dalje učenje zainteresovanih učesnika/ca:

Boris Krivokapić: Zaštita manjina u međunarodnom i uporednom pravu, Građevinska knjiga, Stylos, 2004.

Goran Bašić: Multikulturalizam i etnicitet, 2019.

Goran Bašić, Marijana Pajvančić: Od segregativne ka integrativnoj politici multikulturalnosti, 2015.

Nacionalni saveti nacionalnih manjina i kultura, ZKV, 2015.

Trajanje predavanja: 90 minuta

Četiri godine nacionalnih saveta, 2014.

Godišnji izveštaji Helsinškog odbora za ljudska prava i Beogradskog centra za ljudska prava

Stručni skupovi koje organizuju Forum za etničke odnose, Centar za proučavanje etniciteta i Centar za razvoj civilnog društva iz Zrenjanina

Autor silabusa: Pavel Domonji, politikolog
savetnik Pokrajinskog zaštitnika građana

*Nivo razvoja civilizacije treba proceniti prema tome
na kakav se način postupa sa manjinama.*

- Mahatma Gandhi

Naziv predavanja/radionice:

Verska diskriminacija; Religija i mediji: sloboda govora i govor mržnje

Sadržaj predavanja: Obradivanje pojmova/tema kao što su: Verski pluralizam; Verska prava i slobode; Verska diskriminacija; Mediji i sloboda izražavanja; Mediji i verska prava i slobode; Stereotipi, predrasude i njihova medijska eksploatacija

Srodne oblasti/ključne reči: sociologija, ustav i prava građana, ljudska prava, filozofija, mediologija, verske zajednice, verska prava i slobode, sloboda izražavanja, diskriminacija, mediji i javnost.

Cilj predavanja: Upoznavanje polaznika sa složenosti i važnosti verskih prava i sloboda, i različitim oblicima verske diskriminacije. Razvijanje sposobnosti za analiziranje i prepoznavanje veze i značaja medija u području zaštite slobode izražavanja.

Metodi rada: Monološki i dijaloški metod; Frontalni rad

Proces rada/opis predavanja: Nakon uvodnih razmatranja i objašnjavanja pojmova verska prava i slobode, sloboda izražavanja, značaj medija za kreiranje javnog mnjenja, polaznici se uključuju u debatu na temu zaštite verskih prava i sloboda, iskustva iz njihovog neposrednog okruženja, ali i razmatranje društvenih posledica i uloge medija u govoru mržnje.

Materijal korišćen na predavanju: PowerPoint prezentacija

Spisak literature i predlog za dalje učenje zainteresovanih učesnika/ca: Vukomanović, Milan (2004) Religija, Beograd: Zavod za udžbenike

Godišnji izveštaji Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji (odeljak o verskim zajednicama/verskim slobodama)

Autor silabusa: Srđan Barišić, sociolog
nastavnik sociologije i ustava i prava građana

Trajanje predavanja: 90 minuta

Naziv predavanja/radionice:

Stereotipno oblikovanje stvarnosti i interkulturalna komunikacija

Sadržaj predavanja: Sa polaznicima škole će biti razmatrane različite teorijske i praktične implikacije pojmova - post-istina, društvena konstrukcija "istine", fenomen lažnih vesti posredovanih društvenim kontekstom, propaganda, ideološki kodovi i stereotipno oblikovanje stvarnosti. Posebna pažnja biće posvećena dekonstrukciji društvenih i kulturnih stereotipa, kao i teorijskoj eksplikaciji pojma empatija, kao nužnom preduslovu za uspostavljanje interkulturalnog dijaloga. Interaktivni deo predavanja obuhvatiće priče polaznika bazirane na njihovom doživljaju društvene realnosti i na neposrednom iskustvu življenja u njihovim društvenim sredinama. Polaznicima će biti prikazan i kratki film „Ispričaj svoju priču“ Centra za interkulturalnu komunikaciju iz Novog Sada.

Srodne oblasti/ključne reči: post-istina, društvena konstrukcija "istine", fenomen lažnih vesti posredovanih društvenim kontekstom, propaganda, ideološki kodovi, stereotipno oblikovanje stvarnosti i interkulturalna komunikacija

Cilj predavanja: Cilj predavanja je da polaznici razumeju razliku između istine i laži posredovane ideološkim aparatima i društvenim kontekstom; osnovne mehanizme funkcionisanja propagande i ideoloških kodova, te svrhu kreiranja tzv. fake-news. Cilj se prevashodno odnosi na njihovo razumevanje razlike između deklarativnih prava, normi, i naučenih istina, s jedne strane, i realnih odnosa u društvu, s druge strane. Tek iznošenjem ličnih vizura i priča dobijamo uvid u subjektivne doživljaje mladih, istinitije od zvaničnih administrativnih formulacija kojima se u institucijama često definiše "društvena realnost".

Metodi rada/oblik nastave: Predavanje, interaktivna nastava, video prezentacija, diskusija.

Proces rada/opis predavanja: Uvod: definisanje i pojašnjenje pojmova: post-istine, ideologije, vrednosnih sistema, ideološke

Trajanje predavanja: 90 minuta

konstrukcije stvarnosti, lažnih vesti, empatije i mogućnosti njene praktične primene. Navedeni pojmovi biće ilustrovani primerima iz aktuelnog društvenog konteksta. Centralni deo predavanja: uloga ideoloških predstava i zadatih narativa u formiranju slike o drugom, uloga društvenih konstrukata u kreiranju etničkih i kulturnih konflikata; uloga medija u kreiranju “zadate realnosti”; važnost praktične primene interkulturalnog dijaloga i empatije. Posebna pažnja će se posvetiti razlikovanju kategorija “činjenice” i emocije, kroz analizu individualnih i kolektivnih identiteta, mogućnosti manipulisanje kolektivne osećajnosti i prava na različito mišljenje i slobodu izražavanja. Zaključni deo predavanja: prezentacija filma “Ispričaj svoju priču” i razgovor o filmu.

Materijal korišćen tokom predavanja: Kratki dokumentarni film “Ispričaj svoju priču” (film traje 20 min).

Spisak literature korišćen za koncipiranje predavanja:

Klaus Rot “Slike u glavama”, Biblioteka XXvek, Beograd, 2000.
Filip Breton “Izmanipulisana rec 2, Clio, Beograd, 2000.
Sajmon Baron Koen “Psihologija zla”, Clio, Beograd, 2012.
Volter Lipman “Javno mnjenje”, Naprijed, Zagreb, 1995.
Luj Altiser, “Ideologija i državni ideološki aparati”, Karpos, Loznica 2009.

Predlog za dalje učenje zainteresovanih učesnika/ca:

Klaus Rot “Slike u glavama”, Biblioteka XXvek, Beograd, 2000.
Filip Breton “Izmanipulisana rec”, Clio, Beograd, 2000.
Sajmon Baron Koen “Psihologija zla”, Clio, Beograd, 2012.
Volter Lipman “Javno mnjenje”, Naprijed, Zagreb, 1995.
Danilo Kiš, “Čas anatomije”,
Radomir Konstantinović, “Filosofija palanke”
Film “Dubina 2”, režija Ognjen Glavonić
Roman “Beara”, Ivica Đikić
Centar za kulturnu dekontaminaciju, Beograd
Portal Peščanik
Portal Fake news tragač

Autor silabusa: Aleksandra Đurić Bosnić, kulturološkinja
Centar za interkulturnu komunikaciju Novi Sad

Naziv predavanja/radionice:

Društveno odgovorno izveštavanje i ljudska prava u medijima

Sadržaj predavanja: Kroz razgovor sa učesnicima/ama, na osnovu njihovih dosadašnjih znanja i analize postojećih trendova u medijima kao i osvrta na aktuelnu literaturu, predavanje se fokusira na prezentaciju odnosa medija i kršenja, odnosno promocije ljudskih prava.

Srodne oblasti/ključne reči: mediji, odgovornost medija, značaj medija, izgradnja mira, šovinizam, diskriminacija

Cilj predavanja: Upoznati mlade sa osnovnim činjenicama o odnosu ljudskih prava i medija; ukazati na važnost, značaj, ulogu i odgovornost medija u kršenju-promociji ljudskih prava; ukazati na bazične mehanizme medijskog izveštavanja koji se koriste u matrici kršenja ljudskih prava; podstaknuti mlade na dalji aktivizam i istraživanja na temu medija, ljudskih prava i medijskog aktivizma.

Metodi rada/oblik nastave: Dijaloški pristup otvorenog predavanja uz radioničarske elemente.

Proces rada/opis predavanja: I faza – uvod i razgovor sa učesnicima/ama – otvaranje pitanja na temu povezanosti medija i ljudskih prava, kako bi se utvrdilo šta mladi znaju i kako bi se podstakli na aktivno promišljanje teme; II faza – eks-katedra predavanje – predstavljanje osnovnih činjenica o odnosu medija i ljudskih prava, glavnim teorijskim pravcima i aktuelnim primerima; III faza – radioničarski rad – analiza medijskog sadržaja i mehanizama koji dovode do kršenja ljudskih prava; IV faza – dolaženje do zajedničkih zaključaka i razmišljanja na temu medija i ljudskih prava.

Materijal korišćen tokom predavanja: Flip chart papir, blok papirići u boji, olovke, markeri, papir, projektor, arhivski novinski članci.

Trajanje predavanja: 90 minuta

Spisak literature korišćen za koncipiranje predavanja:

“Uvod u studije medija”, Adam Brigs, Pol Kobli, Clio, 2005.

“Etika u medijima: primeri i kontroverze”, Luis Alvin Dej, Beograd, Medija Centar, Plus, 2008.

Predlog za dalje učenje zainteresovanih učesnika/ca:

“Human Rights and Media”, Papademas, D. (Ed.) Human Rights and Media (Studies in Communications, Vol. 6), Emerald Group Publishing Limited, 2011.

“The Mass Media as a Mechanism for the Promotion and Protection of Human Rights”, Kwesi Hyarkon Koomson, Essay, Munich, GRIN Verlag, 2013.

“Media for Human Rights: The Power of Human Rights Education”, NGO Working Group on Human Rights Education and Learning, 2014.

“Engaging the Media in Human Rights”, New Tactics in Human Rights, 2018.

Autor silabusa: Miloš Ćirić, politikolog
master studija medija

*Svako ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja,
što obuhvata i pravo da ne bude uznemiravan zbog svog mišljenja,
kao i pravo da traži, prima i širi obaveštenja i ideje
bilo kojim sredstvima i bez obzira na granice.*

- Član 19, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima

Naziv predavanja/radionice:

Moralna hrabrost. Ko su branitelji ljudskih prava?

Sadržaj predavanja: Obradivanje pojmova: identitet, integritet, legalitet i legitimitet, građanin (dužnosti i obaveze), branitelji ljudskih prava, posledice delovanja branitelja ljudskih prava.

Srodne oblasti/ključne reči: sociologija, ustav i prava građana, filozofija, mediologija, moralna hrabrost, identitet, integritet, građanin, ljudska prava, branitelji ljudskih prava

Cilj predavanja: Upoznavanje polaznika sa konceptom “moralna hrabrost” i ulogama i značajem branitelja ljudskih prava. Razvijanje sposobnosti za analiziranje i prepoznavanje uloge odgovornog i savesnog građana u savremenom društvu i osposobljavanje za aktivno učešće na polju zaštite ljudskih i građanskih prava i sloboda.

Metodi rada/oblik nastave: Monološki i dijaloški metod;
Frontalni rad

Proces rada/opis predavanja: Nakon uvodnih razmatranja i objašnjavanja pojmova “moralna hrabrost”, identitet, integritet, građanska odgovornost, polaznici se uključuju u debate na temu uloge i značaja branitelja ljudskih prava, iskustva iz njihovog neposrednog okruženja, ali i razmatranje eventualnih društvenih konsekvenci delovanja branitelja. Debatna pitanja:

Identitet i integritet: šta je osnova slobode?

Legalitet i legitimitet: da li je legitimitet „moral većine“ ili više načelo?

Ko je branitelj ljudskih prava?

Istorijski primeri: Martin Luther King (“I have a dream”), Mahatma Gandhi (nenasilni otpor), Jan Palach (savladan strah od smrti)

Deklaracija UN o braniteljima ljudskih prava (1998/1999.)

Materijal korišćen tokom predavanja: PowerPoint prezentacija

Trajanje predavanja: 90 minuta

Spisak literature korišćen za koncipiranje predavanja:

Udžbenici sociologije i ustava i prava građana za srednje škole

Mandži Iršad (2012) Alah, sloboda, ljubav, Sarajevo: Gariwo

Deklaracija o pravima i odgovornostima pojedinica/ki, grupa, i društvenih organa u unapređivanju i zaštiti univerzalno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda (UN, 1999.)

Defending Human Rights: A Resource Book for Human Rights Defenders (2007) EHAHRDP

Predlog za dalje učenje zainteresovanih učesnika/ca:

Deklaracija o pravima i odgovornostima pojedinaca/ki, grupa, i društvenih organa u unapređivanju i zaštiti univerzalno priznatih ljudskih prava i osnovnih Sloboda, Generalna Skupština UN, 1999.

“Who is a defender”, UN Human Rights Office of the High Commissioner
Portal Front Line Defenders

Human Rights Defenders, OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights

Autor silabusa: Srđan Barišić, sociolog
nastavnik sociologije i ustava i prava građana

Obrazovanje nije samo način zarađivanja za život ili instrument za sticanje bogatstva. To je uvođenje u duhovni život, uvežbavanje ljudske duše u traganju za istinom i delanju u skladu sa vrlinom.

- Vidžaja Lakšmi Pandit

Naziv predavanja/radionice:

Aktivizam mladih na lokalnom nivou

Sadržaj predavanja: Obraživanje tema: Uvod u aktivizam; Diskusija o problemima iz sredina iz kojih dolaze učesnici i učesnice; Grupni rad; Mapiranje problema; Artikulacija problema; Diskusija o predloženim formama aktivnosti; Predlaganje rešenja problema i njihova izvodljivost.

Srodne oblasti/ključne reči: aktivizam, ljudska prava, lokalna zajednica, diskriminacija, politički aktivizam, kritičko mišljenje, reakcija, institucije

Cilj predavanja: Osnažiti motivaciju kod mladih da uzmu učešće u demokratskim procesima u svom društvu. Takođe, učesnicima programa predstaviti veštine i metode za aktivistički angažman.

Metodi rada/oblik nastave: Prezentacija; Grupna diskusija; Rad sa više grupa koje izlažu rezultate zadatka koji su dobili; Male igrice; Individualni rad; Prezentacija veština (pristup informacijama od javnog značaja, javni nastup, argumentacija mišljenja).

Proces rada/opis predavanja: Učesnici i učesnice su često početku radionice stidljivi da progovore o problemima u svojim sredinama jer se osećaju nedovoljno spremnim da govore odnosno reaguju na njih. Kroz diskusiju se dolazi do nekoliko tema koje oni smatraju važnim (diskriminacija, korupcija, kršenja zakona o radu, itd.). Zatim se teme obrađuju kroz grupni rad.

Materijal korišćen na radionici: Flip chart papir, pribor za pisanje

Spisak literature korišćen za koncipiranje predavanja: "Kompas - Priručnik za obrazovanje mladih za ljudska prava", Savet Evrope, za izdanje na srpskom jeziku Grupa "Hajde da...", Beograd, 2006.

Trajanje predavanja: 90 minuta

Predlog za dalje učenje zainteresovanih učesnika/ca:

Portali Helsinškog odbora i Inicijative mladih za ljudska prava

Video materijali sa akcija Inicijative mladih za ljudska prava (2015-2017)

“We Fight to Win: Inequality and the Politics of Youth Activism”, Gordon, H.R. Rutgers, NJ: Rutgers U Press, 2010.

Autor silabusa: Marko Milosavljević, politikolog

Inicijativa mladih za ljudska prava u Srbiji

*Onaj ko prihvata zlo bez protivljenja,
zapravo sarađuje sa njim.*

- Martin Luter King

Naziv predavanja/radionice:

Radionice Forum teatra/Teatra potlačenog

Sadržaj predavanja: Kroz radionice otvara se pitanje ugrožavanja ljudskih prava kroz prizmu moći u društvu i opresije. Takođe, učesnici dobijaju uvod u primenjeno pozorište, upotrebu pozorišta u edukaciji, s posebnim akcentom na Teatar potlačenih. Obraduje se tema diskriminacije i osetljivih grupa u srpskom društvu. Sadržaj nadalje zavisi od učesnika i učesnica i od toga koje teme/grupe smatraju bitnima, kako bi se dublje njima bavili.

Srodne oblasti/ključne reči: Drama u obrazovanju, socijalni teatar, aktivizam

Cilj predavanja: Cilj radionica je osnaživanje učesnika za delovanje kada je u pitanju zaštita ljudskih prava. Takođe, definisanje problema kršenja ljudskih prava u Srbiji od strane mladih, insceniranje konkretnih situacija i nuđenje alternativnih rešenja prikazanih problema.

Metodi rada/oblik nastave: Tehnika forum teatar/metodologija Teatra potlačenog; Interaktivne radionice sa dosta dramskih vežbi i diskusija, kao i simulacija i igranja uloga.

Proces rada/opis radionice: Učesnici kroz set dramskih igara i vežbi se bave pitanjima kao što su: moć, opresija, diskriminacija, ljudska prava. U prvoj fazi se kroz Teatar slika istražava tema odnosa moći u društvu i opresije, gde učesnici definišu osetljive i marginalizovane grupe u društvu. U sledećoj fazi se učesnici bave dublje diskriminacijom i ugrožavanjem prava odabrane grupe. U ovoj fazi su učesnici i učesnice podeljeni u grupe. Grupe/problemi, koji su proizašli kao značajni su do sad su: Romi, vršnjačko nasilje, LGBTIQ+ populacija, etnička netrpeljivost, i sl. U trećoj fazi učesnici i učesnice rade na dramskom prikazu ovih tema. U poslednjoj fazi, sledi „forumovanje“ - predstavljanje kreiranih realnih priča, interaktivni performans, gde cela grupa učestvuje u iznalaženju konkretnih rešenja kad je u pitanju prikazani problem.

Trajanje predavanja: 4 radionice u trajanju od po 2h

Materijal korišćen tokom radionice: Papiri, hemijske olovke, makaze, flip čart papir.

Spisak literature korišćen za koncipiranje radionice:

Boal, Augusto (2009): Igre za glumce i ne-glumce, Hrvatski centar za dramski odgoj, Zagreb.

Boal, Augusto (2005): Legislative theatre: Using performance to make politics, Routledge, New York.

Boal, Augusto (2000): Theatre of the Oppressed, Pluto Press, London.

Boal, Augusto (1995): Rainbow of desire, Routledge, London. Lukić, Darko

(2016): Uvod u prijemljeno kazalište, Leykam International d.o.o., Zagreb.

Leveton, Eva (2010): Healing Collective Trauma Using Sociodrama and Drama Therapy, Springer Publishing Company, New York.

Freire, Paulo (2005): Pedagogy of the Oppressed, The Continuum International Publishing Group Inc, New York.

Predlog za dalje učenje zainteresovanih učesnika/ca:

Predstava "THE GAME", produkcija Beogradski centar za ljudska prava Organizacije ApsArt, POD Teatar, CEDEUM

Autor silabusa: Demir Mekić, sociolog
trener i praktičar Teatra potlačenih

*Ono što radite može da izgleda kao krajnje nevažno,
ali je jako važno da to ipak uradite.*

- Mahatma Gandhi

Naziv predavanja/radionice:

Suočavanje s prošlošću - Šta su to '90e?

Sadržaj predavanja: Kroz razgovor sa učesnicima, na osnovu njihovih ličnih asocijacija na '90e, predavanje se fokusira na prezentaciju istorijskih činjenica u vezi sa raspadom Jugoslavije, ulogom Srbije i njenih elita u ratovima '90ih i odgovornosti za masovne ratne zločine počinjene u Bosni, Hrvatskoj i na Kosovu. Obradene teme: Početak oružanih sukoba u Jugoslaviji; Uloga JNA u ratovima; JNA od savezne do srpske vojske; Slovenija - desetodnevni rat; Hrvatska - stvaranje RSK, Vukovar, Dubrovnik, Bljesak, Oluja; Erdutski sporazum; BiH - početak sukoba u Bosni i Hercegovini; uloga JNA u preuzimanju opština; Dejtonski sporazum; Ljudski gubici.

Srodne oblasti/ključne reči: suočavanje s prošlošću, tranziciona pravda, pomirenje, izradnja mira, nacionalizam, posledice ratova '90ih, ratni zločini, suđenja ratnim zločincima, međunarodni sud za ratne zločine, memorijalizacija, kultura sećanja, kultura mira

Cilj predavanja: Upoznati mlade sa osnovnim činjenicama o ratovima koji su vođeni na post-jugoslovenskim prostorima '90ih; ukazati na važnost procesa suočavanja s ratnom prošlošću tako što će se povezati ratno nasleđe sa trenutnim stanjem u zemlji i životima mladih; podstaknuti mlade na dalji aktivizam i istraživanje na temu tranzicione pravde i kulture sećanja.

Metodi rada/oblik nastave: Kombinacija eks-katedra i radioničarskog rada uz aktivno učešće mladih. Mladi su različitim zadacima i pitanjima podstaknuti da odgovaraju na pitanja relevantna za temu predavanja, i otvoreno razgovaraju o svim nedoumicama koje imaju na izloženu temu, kao i na podatke koji su im predstavljeni tokom predavanja.

Proces rada/opis predavanja: I faza – radioničarski rad – otvaranje pitanja na temu ratova '90ih kako bi se utvrdilo šta mladi znaju i kako bi se podstakli na aktivno promišljanje teme; II faza – eks-katedra predavanje

Trajanje predavanja: 90 minuta

– predstavljanje osnovnih činjenica o uzrocima rata, glavnim dešavanjima i najvažnijim posledicama; III faza – dolaženje do zajedničkih zaključaka i razmišljanja na temu kulture sećanja i aktivizma na temu izgradnje mira.

Materijal korišćen tokom predavanja: Flip chart, blok papirići u boji, olovke, markeri, papir

Spisak literature korišćen za koncipiranje predavanja:

“Bombardovanje za početnike”, Miloš Ćirić, Pešćanik, Mart 2012.

Srebrenica – mapiranje genocida i post-genocidno društvo, Fama Methodology, Jul 2015.

Srebrenica – od poricanja do priznanja, Helsinški odbor za ljudska prava, 2015.

Kosovska knjiga pamćenja, Fond za humanitarno pravo, 2011.

Kosovska hronologija, Inicijativa mladih za ljudska prava, 2017.

Tema Kosovo, Pešćanik

Tema Devedesete, Pešćanik

Tema Sarajevo, Pešćanik

Tema Srebrenica, Pešćanik

Dosije Fonda za humanitarno pravo - Jna u ratovima u Hrvatskoj i BiH

Prvostepena presuda MKSJ u predmetu Karadžić

Prvostepena presuda MKSJ u predmetu Vukovarska trojka

Prvostepena presuda MKSJ u predmetu Martić

Prvostepena presuda MKSJ u predmetu Strugar i dr.

Predlog za dalje učenje zainteresovanih učesnika/ca:

Organizacije:

Helsinški odbor za ljudska prava

Fond za humanitarno pravo

Inicijativa mladih za ljudska prava

Pescanik

Žene u crnom

Centar za kulturnu dekontaminaciju

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju

Portali i filmovi:

Portal Sense tribunal i interaktivni narativi

FAMA collection sajt (Opsada Sarajeva i Srebrenica)

BBC serijal Smrt Jugoslavije

Serijal 1989. godina velikog loma, kao i nastavci za naredne godine

Bilo je to 1990.

Bilo je to 1991.

Bilo je to 1992.

Bilo je to 1993.

Bilo je to 1994.

Bilo je to 1995.

Autor silabusa: Miloš Ćirić, politikolog
master studija medija

Naziv predavanja/radionice:

I (Zlo)upotreba identiteta

II Konstrukcija stereotipa i predrasuda

III Dekonstrukcija stereotipa i predrasuda

IV Kritičko mišljenje-traganje za činjenicama

Sadržaj predavanja: Prva radionica je usmerena na razumevanje procesa svodenja pluralističkog identiteta na neku od socijalnih karakteristika, procesa kategorizacije ljudi i prikaz procesa Gordona Olporta “od ogovaranja do genocida”. Kroz iskustveno učenje, učesnici i učesnice osvešćuju mehanizme kreiranja i održavanja stereotipa i predrasuda o pripadnicima različitih grupa, načine dehumanizacije ljudi u ratu i posleratnom periodu.

Druga i treća radionica propituju načine (p)održavanja stereotipa i predrasuda o pripadnicima određenih grupa u društvu i odgovornosti svakog od nas u dekonstrukciji istih, prevenciji i zaustavljanju diskriminacije, nasilja. Osažuje veštine neophodne za prepoznavanje postojećih stereotipa i predrasuda na ličnom nivou i načine preispitivanja istih, veštine neophodne za preuzimanje odgovornosti za zaštitu različitosti u svakodnevnom životu. Osvešćuje posledice određenih stavova o pripadnicima različitih grupa i uticaju na njihov život uz primere odnosa prikazanim na skalama socijalne distance.

Četvrta radionica se bavi preispitivanjem veština kritičkog mišljenja, neophodnih za razumevanje načina prijema, selekcije, kodiranja i dekodiranja informacija. Osažuje učesnike da tragaju za činjenicama i razlikuju ih od interpretacija. Usmerena je i na traganje za informacijama o postojećim prikazima iskustava žrtava '90ih u vidu pozorišnih predstava, filmova, stripova, poezije i ostalih umetničkih medija. Upoznaje učesnike i sa postojećim festivalima koji podržavaju proces suočavanja sa prošlošću i/ili izgradnju veza i saradnju umetnika u posleratnim zajednicama.

Srodne oblasti/ključne reči: transgeneracijski prenos predrasuda, “izabrana trauma” (Vamik Volkan), dehumanizacija, jezik poricanja odgovornosti, normalizacija

Trajanje predavanja: 4 radionice u trajanju od 90 min

Cilj predavanja: Razumevanje uticaja ličnih uverenja na tretman ljudi; Sposobnost prepoznavanja stereotipa i predrasuda na ličnom nivou i veštine dekonstrukcije istih; Razlikovanje činjenica od interpretacija; Podsticanje hipotetičkog mišljenja; Informisanje o umetničkim sadržajima koji podržavaju proces suočavanja sa prošlošću i prilikama za učešće na festivalima, studijskim posetama.

Metodi rada/oblik nastave: Interaktivno predavanje-radionica, uz korišćenje PowerPoint prezentacija i video materijala.

Proces rada/opis predavanja:

Prva radionica:

Uvodna vežba: Ime kao uvod u diskriminaciju i/ili nasilje

Film: Alban Mujo "Palestina"; razmena iskustava diskriminacije i/ili nasilja
Mala lekcija o relativnoj kontekstualizaciji identiteta; Posleratnim zajednicama

Prikaz Olportove skale "Od ogovaranja do genocida"

Diskusija

Mala lekcija: Pojašnjenje pojmova i procesa dehumanizacije, poricanja, normalizacije, transgeneracijskog prenošenja predrasuda, trauma, i dr.

Završna igra o prihvatanju različitosti.

Druga i treća radionica:

Uvodna aktivnost "Autsajder"

Diskusija

Film "Wave", režija Roar Uthaug, 2015.

PowerPoint prezentacija, rad u malim grupama (analiza)

Kratko predavanje o razlikovanju činjenica i interpretacija

Četvrta radionica:

Uvodna vežba o manipulaciji u svakodnevnom životu;

Diskusija o razlikovanju činjenica od interpretacija - načinima preispitivanja prikaza stvarnosti;

Čitanje poezije Albana Idrizija I razgovor o pročitanim pesmama;

Tehnika stanica-prikupljanje informacija o postojećim umetničkim sadržajima koji podržavaju proces suočavanja sa prošlošću;

Završna igra: savezništvo.

Materijal korišćen tokom radionice: Prikaz “skale” Gordona Olporta “Od ogovaranja do genocida”; PowerPoint prezentacija fotografija za rad u grupi (vežba razlikovanja činjenica od interpretacija); Film “Wave”.

Spisak literature korišćen za koncipiranje predavanja:

“The Nature of Prejudice”, Unbrided, Gordon W. Allport, Addison-Wesley Publishing Company, 1954, str. 1-47.

“Transgenerational Transmissions and Chosen Traumas: An Aspect of Large-Group Identity”, Vamik D. Volkan, Center for the Study of Mind and Human Interaction, University of Virginia, 2001.

“States of Denial: Knowing about Atrocities and Suffering”, Stanley Cohen, Cambridge: Polity Press, 2001.

“Zveri vole otadžbinu”, Arben Idrizi, Krug Commerce, 2013.

“Iz Prištine, s ljubavlju”, Grupa autora, Algoritam Media, Beograd 2011.

Intervju, “Razmenjujmo knjige, a ne teritorije”, Radio Slobodna Evropa, maj 2011.

Predlog za dalje učenje zainteresovanih učesnika/ca:

Literatura:

“Ženska strana rata”, Žene u crnom, 2007.

“One gorke suze posle”, Srđa Popović, Pešćanik, 2010.

“Let iznad kosovskog pozorišta: antologija savremene kosovske drame”, Saša Ilić, Jeton Neziraj, Links, 2014.

“Rat u brojnama”, Ewa Tabeau, Helsinški odbor za ljudska prava, Beograd, 2009.

Događaji, ustanove, linkovi:

Program “Srbija i Kosovo: kultura bez granica” (Serbia and Kosovo: Intercultural Icebreakers”), Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

Festival “Mirdita, Dobar dan”, Građanske inicijative i Inicijativa mladih za ljudska prava

Muzej ratnog djetinjstva, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Muzej ratne fotografije u Zagrebu, Hrvatska

Festival “Dokufest”, Prizren, Kosovo

Sarajevo film festival, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Festival Slobodna Zona, Beograd, Srbija

Festival filmova o ljudskim pravima, Filmaktiv, Zagreb, Hrvatska

Festival Beldocs, Beograd, Srbija

Predstava “Prst”, tekst Doruntina Baša, režija Ana Tomović, Bitef Teatar,

Beograd

Predstava “Bordel Balkan”, režija Jeton Neziraj, Narodno Pozorište u Prištini, Kosovo

Predstava “Enciklopedija živih”, režija Zlatko Paković, prema tekstu Zlatka Pakovića i Jetona Neziraja, Centar za kulturnu dekontaminaciju iz Beograda i Qendra Multimedia iz Prištine

Predstava “Aleksandra Zec”, režija Oliver Frljić

“Why I choose to relive my family’s massacre”, Saranda Bogujevci, TEDxPrishtina, Youtube, 2014.

Autorka silabusa: Tamara Tomašević, psihološkinja
samostalna konsultantkinja

Naziv predavanja/radionice:

Mediji pre, tokom i posle konflikta

Sadržaj predavanja: Kroz razgovor sa učesnicima, na osnovu njihovih ličnih asocijacija na '90e i analizu postojeće arhivske medijske dokumentacije i literaturu, predavanje se fokusira na prezentaciju istorijskih činjenica u vezi sa odnosom medija prema raspadu Jugoslavije, ulogom Srbije i njenih elita u ratovima 90ih i odgovornosti za masovne ratne zločine počinjene u Bosni, Hrvatskoj i na Kosovu.

Srodne oblasti/ključne reči: mediji, uloga medija u konfliktu, odgovornost medija, značaj medija, suočavanje s prošlošću, tranziciona pravda, pomirenje, izradnja mira, nacionalizam, posledice ratova '90ih, ratni zločini, suđenja ratnim zločincima, međunarodni sud za ratne zločine, memorijalizacija, kultura sećanja, kultura mira

Cilj predavanja: Upoznati mlade sa osnovnim činjenicama o ratovima koji su vođeni na post-jugoslovenskim prostorima '90ih i koja je bila uloga medija pre, tokom i posle konflikta; ukazati na važnost, značaj, ulogu i odgovornost medija u konfliktu; ukazati na važnost procesa suočavanja s ratnom prošlošću tako što će se povezati ratno nasleđe sa trenutnim stanjem u zemlji i životima mladih; podstankuti mlade na dalji aktivizam i istraživanja na temu medija i tranzicione pravde i kulture sećanja.

Metodi rada/oblik nastave: Kombinacija eks-katedra i radioničarskog rada uz aktivno učešće mladih. Mladi su različitim zadacima i pitanjima podstaknuti da odgovaraju na pitanja relevantna za temu predavanja, i otvoreno razgovaraju o svim nedoumicama koje imaju na izloženu temu, kao i na podatke koji su im predstavljeni tokom predavanja.

Proces rada/opis radionice: I faza – uvod i razgovor sa učesnicima/ama – otvaranje pitanja na temu ratova '90ih i uloge medija pre, tokom i posle konflikta, kako bi se utvrdilo šta mladi znaju i kako bi se podstakli na aktivno promišljanje teme; II faza – eks-katedra predavanje – predstavljanje osnovnih činjenica o odnosu medija prema uzrocima rata,

Trajanje predavanja: 90 minuta

glavnim dešavanjima i najvažnijim posledicama; III faza – radioničarski rad – analiza arhivskih materijala kao što su novinski članci, video snimci televizijskih emisija, foto reportaže i analiza naslovnih strana najtiražnijih novina; IV faza – dolaženje do zajedničkih zaključaka i razmišljanja na temu medija i suočavanja s prošlošću.

Materijal korišćen rokom radionice: Flip chart papir, blok papirići u boji, olovke, markeri, A4 papir, projektor, arhivski novinski članci.

Spisak literature korišćen za koncipiranje radionice:

“Proizvodnja rata - Mediji u Srbiji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini”, Mark Thompson, Medija centar, Radio B92, maj 1995.

“Uvod u studije medija”, Adam Brigs, Pol Kobli, Clio, 2005.

“Etika u medijima: primeri i kontroverze”, Luis Alvin Dej, Beograd, Medija Centar, Plus, 2008.

Predlog za dalje učenje zainteresovanih učesnika/ca:

Spisak literature:

Bombardovanje za početnike, Miloš Ćirić, Pešćanik, Mart 2012.

Srebrenica – mapiranje genocida i post-genocidno društvo, Fama Methodology, Jul 2015.

Srebrenica – od poricanja do priznanja, Helsinški odbor za ljudska prava, 2015.

Kosovska knjiga pamćenja, Fond za humanitarno parvo, 2011.

Kosovska hronologija, Inicijativa mladih za ljudska prava, 2017.

Tema Kosovo, Pešćanik

Tema Devedesete, Pešćanik

Tema Sarajevo, Pešćanik

Tema Srebrenica, Pešćanik

Organizacije/institucije:

Helsinški odbor za ljudska prava

Fond za humanitarno pravo

Inicijativa mladih za ljudska prava

Pešćanik

Žene u crnom

Centar za kulturnu dekontaminaciju

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju

BIRN

Filmovi:

“Dubina 2”, režija Ognjen Glavonić

“Teret”, režija Ognjen Glavonić

“Vodič za preživljavanje”, Suada Kapić, 2005.

“Genocid u Srebrenici - Nema mesta poricanju”, Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju

Autor silabusa: Miloš Ćirić, politikolog
master studija medija

...Prvo su došli po komuniste, nisam ništa rekao jer nisam bio komunista.

Onda su došli po Jevreje, nisam ništa rekao jer nisam bio Jevrejin.

Onda su došli da odvedu radnike, članove sindikata.

Nisam ništa rekao jer nisam bio ni sindikalac.

Nakon toga su došli po katolike,

ništa nisam rekao zato što sam bio protestant.

Na kraju, došli su po mene i niko više nije preostao da progovori.

- Pastor Martin Nimoler

Naziv predavanja/radionice:

Srpski nacionalizam i razaranje Jugoslavije

Sadržaj predavanja: Predavanje bi se usmerilo na suštinske karakteristike jugoslovenskog federalističkog ustrojstva, kako bi se razumeli pokušaji decentralizacije i otpori njima. Zatim, pokušaji srpskog nacionalizma da recentralizuje Jugoslaviju i ospori domete odluka Badinterove komisije. U otporima decentralizovanoj Jugoslaviji postavljeni su osnovi na kojima je srpski nacionalizam krenuo u pohod na Jugoslaviju.

Srodne oblasti/ključne reči: Jugoslavija, Srbija, nacionalizam, ideologija, ratovi na postjugoslovenskom prostoru

Cilj predavanja: Cilj predavanja je upoznavanje polaznika sa osnovnim elementima postojanja jugoslovenske države i društva i posebno sa kontroverzama sa koji su se suočavali. Sinhrono će se pratiti uspon nacionalizma i proces u kome je jugoslovenska državna sinteza gubila bitku sa nacionalističkim antagonizmima.

Metodi rada/oblik nastave: Dijaloška i interaktivna metoda rada sa polaznicima. Najpre bi predavač održao predavanje na kome bi izložio osnove svojih teza. Na drugom delu bi se razgovaralo o sadržaju predavanja i čitali izvorni tekstovi koji bi na najbolji način ilustrovali teze iz predavanja. Uz čitanje, obavezno bi išao i razgovor o sadržini izvornih tekstova.

Proces rada/opis predavanja: Kroz postavljanje pitanja, debatu, čitanje izvornih tekstova bi se dolazilo do saznajnih rezultata.

Materijal korišćen tokom predavanja: "Nacija: zamišljena zajednica", Anderson, Benedikt (1998), Beograd: Plato.

"Spasioci nacije". Intelktualna opozicija Srbije i oživljavanje nacionalizma, Dragović Soso, Jasna (2004), Beograd: Fabrika knjiga.

"Kultura nacije: Između krvi i tla", Đurić Bosnić, Aleksandra (2016), Sarajevo: University Press.

"Memorandum SANU grupe akademika Srpske akademije nauka i umetnosti o aktuelnim društvenim pitanjima u našoj zemlji" (1989),

Naše teme, God. 33, br. 1/2: 128–163.

“Upotreba autoriteta nauke. Javna politička delatnost Srpske akademije nauka i umetnosti (1986–1992)”, Milosavljević, Olivera (1995), Republika, br. 119–120, 1–31. juli: 1–30.

Spisak literature korišćen za koncipiranje predavanja:

Bešlin, Milivoj & Milošević, Srđan & Milosavljević, Olivera (2012), „Istorija i politike istorije: Naučno znanje vs. upotreba prošlosti“, Beton, br. 130, 18. decembar: 2–3.

Bilig, Majkl (2009), Banalni nacionalizam, Beograd: Biblioteka XX vek

Hobsbaum, Erik (1996), Nacije i nacionalizam od 1780. Program, mit, stvarnost, Beograd: Filip Višnjić

Hobsbaum, Erik (2002), „Uvod. Kako se tradicije izmišljaju“, u: E. Hobsbaum, T. Rejndžer (ur.), Izmišljanje tradicije, Beograd: Biblioteka XX vek: 5–26.

Milosavljević, Olivera (1996), „Jugoslovenstvo, velikodržavlje i demokratija“, Tokovi istorije, 1–2/1996, Beograd: 169–181.

Milosavljević, Olivera (2002), U tradiciji nacionalizma ili stereotipi srpskih intelektualaca XX veka o „nama“ i „drugima“, Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

Molnar, Aleksandar (1997), Narod, nacija, rasa: istorijska izvorišta nacionalizma u Evropi, Beograd: Beogradski krug

Smit, Antoni D. (1998), Nacionalni identitet, Beograd: Biblioteka XX vek

Stojanović, Dubravka (1994), „Udžbenici istorije kao ogledalo vremena“, u: Ratništvo, patriotizam, patrijarhalnost, ur. V. Pešić i R. Rosandić, Beograd: Centar za antiratnu akciju: 77–105.

Stojanović, Dubravka (2010), „Tumačenja istorije, sistem vrednosti i kulturni obrazac“, u: Ulje na vodi. Ogledi iz istorije sadašnjosti Srbije, Beograd: Pešćanik: 125–157.

Predlog za dalje učenje zainteresovanih učesnika/ca:

“Smrt Jugoslavije”, BBC, po knjizi Lore Silber i Alana Litla, 1995.

Autor silabusa: Milivoj Bešlin, naučni saradnik

Institut za filozofiju i društvenu teoriju Univerziteta u Beogradu

Naziv predavanja/radionice:

Upotreba istorijskih mitova

Sadržaj predavanja: Kroz predavanje je, većim brojem konkretnih primera, pokušano da se rasvetle pitanja: a) šta su istorijski mitovi; b) kako se oni upotrebljavaju; c) kakva je njihova uloga u formiranju nacionalnog identiteta i odnosa prema "drugima". U fokusu je kako saznanjano-naučna, tako i društveno-vrednosna perspektiva iskrivljavanja ili tendenciozne selekcije u narativima o prošlosti.

Srodne oblasti/ključne reči: istorijski mitovi, politika identiteta, nacionalizam

Cilj predavanja: Ciljevi predavanja su: a) da se polaznicima Škole omoguće uvidi u konkretne primere otvorene zloupotrebe narativa o prošlosti kojom se postižu politički poželjni efekti b) transfer znanja, tj. da se razvije saznanjani aparat koji će biti upotrebljiv u svakoj drugoj prilici kada je potrebno preispitati narativ o prošlosti, ne samo u domenu konkretno navedenih primera.

Metodi rada/oblik nastave: Interaktivni metod

Materijal korišćen na radionici: Projektovani istorijski izvori

Spisak literature korišćen za koncipiranje predavanja:

Marc Ferro, The use and abuse of History, London 2003;
K. Fon Kroko, O nemačkim mitovima, Novi Sad 2001;
Novosti iz prošlosti (ur. V. Dimitrijević), Beograd 2010;
Politička upotreba prošlosti, (ur. M. Samardžić, M. Bešlin, S. Milošević), Novi Sad 2013.

Predlog za dalje učenje zainteresovanih učesnika/ca:

Dokumentarni film "Čija je ovo pesma", režija Adela Peeva, 2003.

Autor silabusa: Srđan Milošević, istoričar

Centar za istorijske studije i dijalog

Trajanje predavanja: 90 minuta

*Za sreću je potrebno biti slobodan,
a za slobodu biti hrabar.*

- Tukidid

Pitanja i odgovori

U nastavku se nalaze neka od pitanja na koja možete naići tokom predavanja, i odgovori koji će vam olakšati ceo proces rada.

Šta su ljudska prava?

Ljudska prava su moralna prava koja poseduje svaka osoba na svetu, samom činjenicom da je on ili ona - ljudsko biće. Kada zahtevamo ljudska prava mi ustvari upućujemo moralni zahtev, obično našoj vladi, koji glasi: “ne možete to da uradite, jer je to ugrožavanje moje moralne sfere i mog ličnog dostojanstva”. Niko, ni pojedinac, ni vlada - ne može da nam oduzme naša ljudska prava.

Odakle potiču ljudska prava?

Ljudska prava proizilaze iz činjenice da mi nismo samo fizička bića, već i moralna i duhovna ljudska bića. Ljudska prava su potrebna da bi se zaštitila i sačuvala ljudskost svakog pojedinca, osiguravajući tako da svaki pojedinac može da živi život u dostojanstvu i život koji je vredan ljudskog bića.

Zašto treba da ih poštujemo?

Pre svega, zato što je svako od nas ljudsko biće, a samim tim i moralno biće. Najveći broj nas će svakako pokušati da se uzdrži od radnji koje ugrožavaju nečije lično dostojanstvo. Međutim, pored moralnih “sankcija” naše sopstvene savesti ili moralne osude drugih, u većini zemalja postoje i zakonski akti koji obavezuju vladu da poštuje osnovna ljudska prava svojih građana (čak i ako to ne odgovara vladama u nekim zemljama).

Ko ima ljudska prava?

Apsolutno svi! Deca, mladi, žene, muškarci, Evropljani, Afrikanci, Amerikanci, izbeglice, nezaposleni, zaposleni, kriminalci, premijeri, bankari, zaposleni u nevladinim organizacijama, učiteljice, nastavnici, plesači, cvečari, astronauti, ljudi koji rade na pijaci, naučnici, frizeri, IT stručnjaci...

Zašto i kriminalci?

Zato što su i oni ljudi. Snaga ljudskih prava leži u činjenici da nas sve tretiraju kao jednake, u smislu posedovanja ljudskog dostojanstva. Neki ljudi su narušavali prava drugih ili predstavljaju pretnju društvu i usled toga je neophodno ograničiti njihova prava u cilju zaštite drugih, ali samo u okviru određenih granica. Ove granice su definisane kao minimum koji je potreban za dostojanstven život čoveka.

Ko se brine o poštovanju ljudskih prava?

Trebalo bi svi mi! Postoje zakoni, na državnom i na međunarodnom nivou, koji postavljaju ograničenja u vezi sa postupanjem vlade prema svojim građanima i građankama. Ali ukoliko niko ne ukaže da njihove aktivnosti krše međunarodne norme, vlade mogu da nastave da povređuju ljudska prava bez opasnosti da će za to biti kažnjene. Zato mi, kao pojedinci, ne samo da treba da poštujemo prava drugih, nego moramo da pratimo rad i naše vlade i drugih ljudi. Mehanizmi postoje zbog svih nas, ali je naša odgovornost da li ćemo ih koristiti ili ne.

Kako mogu da odbranim svoja prava?

Tako što ćete ukazati gde i kada su bila narušena. Zahtevajte vaša prava. Potrudite se da i drugi saznaju da znate da nemaju pravo da vas tretiraju na taj način. Pozovite se na domaće zakone ili na međunarodna pravna dokumenta, i obratite se relevantnoj organizaciji civilnog društva ili međunarodnoj organizaciji.

U ovom Priručniku se nalazi spisak svih domaćih i međunarodnih pravnih propisa na polju zaštite ljudskih prava, kao i spisak nekih od najaktivnijih organizacija civilnog društva i međunarodnih organizacija koje imaju sedište u Beogradu. Podelite sa drugima šta vam se dogodilo, dajte intervju za novine, pišite poslaniku u Skupštini, obratite se Premijeru ili Predsedniku države. Razgovarajte se pravnikom, imate pravo na besplatnu pravnu pomoć. Tražite savet. Konačno, ako ništa drugi nije uspeo, možete da se obratite sudu, prvo nacionalnom, a potom Evropskom sudu za ljudska prava u Strazburu. Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda definiše procedure za tužbe pojedinca, kao i za tužbe koje podnose države jedne protiv drugih.

Da li ste znali?

O logotipu ljudskih prava

Zvanični logo ljudskih prava je izabran 2011. godine u takmičenju između više od 15.000 predloga iz preko 190 zemalja. Pobjednički logo predstavlja simbol koji je nastao spajanjem dva univerzalna motiva - ljudske šake i ptice.

Radni naziv logoa je Free as a man (Slobodan kao čovek), a kreirao ga je Predrag Stakić, srpski dizajner iz Beograda. 3. maja 2011. godine, na svetski dan slobode štampe je otvoren konkurs za zvanični logo ljudskih prava pod sloganom By people for people (Ljudi ljudima). Pristiglo je više od 15.000 predloga iz preko 190 različitih država širom sveta. U avgustu iste godine međunarodni žiri je odabrao 10 finalnih predloga i započeto je glasanje preko interneta. 23. septembra je predstavljen pobjednički logo.

Stakić je izjavio da jedan logo ne može promeniti svet, ali predstavlja simbol koji može okupiti ljude, a oni mogu promeniti svet.

Spisak međunarodnih i domaćih pravnih instrumenata zaštite ljudskih prava

Međunarodni pravno obavezujući propisi u oblasti ljudskih prava:

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima 1948.

Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina ("Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori", broj 6/98)

Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima ("Službeni list SCG - Međunarodni ugovori", broj 18/2005)

Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije ("Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori i drugi sporazumi", br. 6/67)

Konvencija o pravima deteta ("Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori", broj 15/90 i "Službeni list SRJ", br. 4/96 i 2/97)

Konvencija o zaštiti svih lica od prisilnih nestanaka ("Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori", broj 1/2011)

Konvencija o sprečavanju mučenja i nečovečnih ili ponižavajućih postupaka i kažnjavanja Saveta Evrope ("Službeni list SCG - Međunarodni ugovori", broj 9/2003)

Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom ("Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori", br. 42/2009 od 2.06.2009. godine)

Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena ("Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori", br. 11/81)

Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka UN ("Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori", br. 9/1991)

Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima ("Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori", br. 7/71)

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima ("Službeni list SFRJ", br. 7/1971)

Domaći pravni instrumenti u oblasti zaštite ljudskih prava:

Ustav Republike Srbije ("Službeni glasnik RS", br. 98/2006)

Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina ("Sl. list SRJ", br. 11/2002, "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja i "Sl. glasnik RS", br. 72/2009 - dr. zakon, 97/2013 - odluka US i 47/2018)

Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina ("Sl. glasnik RS", br. 72/2009, 20/2014 - odluka US, 55/2014 i 47/2018)

Zakon o službenoj upotrebi jezika i pisama ("Sl. glasnik RS", br. 45/91, 53/93 - dr. zakon, 67/93 - dr. zakon, 48/94 - dr. zakon, 101/05 - dr. zakon i 30/10)

Zakon o Zaštitniku građana ("Sl. glasnik RS", br. 79/2005 i 54/2007)

Zakon o ravnopravnosti polova ("Sl. glasnik RS", br. 104/2009)

Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom ("Sl. glasnik RS", br. 33/2006)

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom ("Sl. glasnik RS", br. 36/2009 i 32/2013)

Zakon o zabrani diskriminacije ("Sl. glasnik RS", br. 22/2009)

Zakon o azilu i privremenoj zaštiti ("Sl. glasnik RS", br. 24/2018)

Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama ("Sl. glasnik RS", br. 67/2003, 101/2005, 90/2007, 72/2009, 111/2009, 104/2013, 87/2018)

Zakon o tajnosti podataka ("Sl. glasnik RS", br. 104/2009)

Zakon o zaštiti podataka o ličnosti ("Sl. glasnik RS", br. 87/2018)

Zakon o zabrani manifestacija neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja i zabrani upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obeležja ("Sl. glasnik RS", br. 41/2009)

Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći ("Sl. glasnik RS", br. 87/2018)

Zakon o udruženjima ("Sl. glasnik RS", br. 51/2009, 99/2011 - dr. zakoni i 44/2018 - dr. zakon)

Zakon o sprečavanju korupcije ("Sl. glasnik RS", br. 35/2019)

Zakon o Agenciji za borbu protiv korupcije ("Sl. glasnik RS", br. 97/08, 53/10, 66/11-US, 67/13-US i 8/15-US)

Zakon o zdravstvenom osiguranju ("Sl. glasnik RS", br. 25/2019)

Zakon o zdravstvenoj zaštiti ("Sl. glasnik RS", br. 25/2019)

Zakon o udžbenicima ("Sl. glasnik RS", br. 27/2018)

Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju ("Sl. glasnik RS", br. 18/10, 101/17 i 113/17 - dr. zakon)

Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju ("Sl. glasnik RS", br. 55/13, 101/17 i 27/18 - dr. zakon)

Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja ("Sl. glasnik RS", br. 88/17 i 27/18 - dr. zakon)

Zakon o visokom obrazovanju ("Sl. glasnik RS", br. 88/17 i 27/18 - dr. zakon)

Zakon o učeničkom i studentskom standardu ("Sl. glasnik RS" br. 18/10, 55/13 i 27/18)

Zakon o dualnom obrazovanju ("Sl. glasnik RS", br. 101/2017)

Zakon o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje ("Sl. glasnik RS", br. 84/04, 61/05, 62/06, 5/09, 52/11, 101/11, 47/13, 108/13, 57/14, 68/14-dr. zakon, 112/15 i 113/17)

Zakon o zaštiti životne sredine ("Sl. glasnik RS", br. 135/04, 36/09, 36/09 - dr. zakon, 72/09 - dr. zakon, 43/11 - US i 14/16)

Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom ("Sl. glasnik RS", broj 113/17)

Zakonu o osnovnim pravima boraca, vojnih invalida i porodica palih boraca ("Sl. list SRJ", br. 24/98, 29/98-ispravka i 25/00 - US i "Sl. glasnik RS", br. 101/05 - dr. zakon i 111/09 - dr. zakon)

Zakon o azilu i privremenoj zaštiti ("Sl. glasnik RS", br. 24/2018)

Zakon o radu ("Sl. glasnik RS", br. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13, 75/14 i 13/17 - US)

Zakon o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti („Sl. glasnik RS”, br. 36/09, 88/10 i 38/15)

Zakon o javnim medijskim servisima ("Sl. glasnik PC", br. 83/14 i 103/15)

Zakon o sprečavanju nasilja u porodici ("Sl. glasnik RS", br. 94/2016)

Zakon o službenoj upotrebi jezika i pisama ("Sl. glasnik RS", br. 45/91, 53/93 - dr. zakon, 67/93 - dr. zakon, 48/94 - dr. zakon, 101/05 - dr. zakon i 30/10)

Zakon o Zaštitniku građana ("Sl. glasnik RS", br. 79/2005 i 54/2007)

Zakon o ravnopravnosti polova ("Sl. glasnik RS", br. 104/2009)

Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom ("Sl. glasnik RS", br. 33/2006)

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom ("Sl. glasnik RS", br. 36/2009 i 32/2013)

Zakon o zabrani diskriminacije ("Sl. glasnik RS", br. 22/2009)

Zakon o azilu i privremenoj zaštiti ("Sl. glasnik RS", br. 24/2018)

Svi važeći propisi Republike Srbije su građanima besplatno dostupni u Registru Pravno-informacionog sistema RS ili na sajtu Narodne Skupštine RS.

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (1948.)

- rezime

Član 1.

Pravo na jednakost

Član 2.

Zaštita od diskriminacije

Član 3.

Pravo na život, slobodu i ličnu sigurnost

Član 4.

Zaštita od ropstva

Član 5.

Pravo na slobodu od torture i
ponižavajućeg postupanja

Član 6.

Pravo na priznavanje ličnosti pred
zakonom

Član 7.

Pravo na jednakost pred zakonom

Član 8.

Pravo na pravni lek pred nadležnim
organom

Član 9.

Zaštita od proizvoljnog hapšenja i
proterivanja

Član 10.

Pravo na pravično javno suđenje

Član 11.

Pravo da se bude smatran nevinim dok
se ne dokaže krivica

Član 12.

Zaštita od mešanja u privatni život,
porodicu, stan i prepisku

Član 13.

Pravo na slobodno kretanje u zemlji i
van nje

Član 14.

Pravo na azil u drugim zemljama

Član 15.

Pravo na državljanstvo i na slobodu da
se ono promeni

Član 16.

Pravo na brak i porodicu

Član 17.

Pravo na posedovanje imovine

Član 18.

Sloboda vere i veroispovesti

Član 19.

Sloboda mišljenja i izražavanja

Član 20.

Pravo na mirno okupljanje i
udruživanje

Član 21.

Pravo na učestvovanje u vlasti i na slobodnim izborima

Član 22.

Pravo na socijalnu zaštitu

Član 23.

Pravo na slobodan izbor zanimanja i udruživanje u sindikate

Član 24.

Pravo na odmor i zabavu

Član 25.

Pravo na odgovarajući životni standard

Član 26.

Pravo na obrazovanje

Član 27.

Pravo na učestvovanje u kulturnom životu zajednice

Član 28.

Pravo na društveni poredak koji će jasno izražavati ovaj dokument

Član 29.

Društvene obaveze neophodne za slobodan i potpun razvoj ličnosti

Član 30.

Zaštita od državnog ili pojedinačnog ugrožavanja gore navedenih prava

Spisak državnih institucija, nevladinih i međunarodnih organizacija u Srbiji koje se bave ljudskim pravima

Državne institucije za zaštitu ljudskih prava:

- Agencija za borbu protiv korupcije
- KOMS - Krovna organizacija mladih Srbije
- Kancelarija za ljudska i manjinska prava
- Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom
- Poverenik za zaštitu ravnopravnosti
- Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti
- Regulatorno telo za elektronske medije
- Savet za unapređenje položaja Roma i sprovođenje deкаде uključivanja Roma
- Savet za nacionalne manjine
- Zaštitnik građana

Neke od organizacija civilnog društva za zaštitu ljudskih prava:

- Autonomni ženski centar
- Balkanska istraživačka mreža BIRN
- Beogradska otvorena škola BOŠ
- Beogradski centar za bezbednosnu politiku
- Beogradski centar za ljudska prava
- Beogradski fond za političku izuzetnost
- Biro za društvena istraživanja
- Centar E8
- Centar za evroatlanske studije
- Centar za istraživačko novinarstvo
- Centar za istraživanje javnih politika
- Centar za istraživanje, transparentnost i odgovornost CRTA
- Centar za kulturnu dekontaminaciju
- Centar za nenasilnu akciju
- Centar za obrazovne politike
- Centar za primenjene evropske studije
- Centar za razvoj civilnih resursa Niš
- Centar za razvoj demokratskog društva Europolis
- Centar za razvoj neprofitnog sektora

- Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID)
- Civil Rights Defenders - kancelarija u Beogradu
- Da Se Zna!
- DOKUKINO
- Evropski parlament mladih Srbije
- Evropski pokret u Srbiji
- Fond za humanitarno pravo
- Fondacija za otvoreno društvo
- Forum mladih sa invaliditetom
- forumZFD
- Fractal
- Friedrich-Ebert-Stiftung Southeast Europe
- Gayecho
- Gayten
- Gej strejt alijansa
- Građanske inicijative
- Grupa 484
- Grupa za analizu i kreiranje javnih politika
- Grupa za decu i mlade "INDIGO"
- Hajde da...
- Heartefact
- Heinrich Böll Foundation - kancelarija u Beogradu
- Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji
- Inicijativa mladih za ljudska prava u Srbiji
- Inicijativa za ekonomska i socijalna prava AII
- Koalicija romske omladine Srbije
- Komitet pravnika za ljudska prava - YUKOM
- Konrad Adenauer Stiftung
- Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava
- Mreža odbora za ljudska prava
- Napor
- Odbor za ljudska prava Niš
- PRAXIS
- Proaktiv
- Rosa Luxemburg Stiftung Southeast Europe
- Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda
- Svetski omladinski talas
- Transparentnost Srbija
- Udruženje romskih studenata

- Udruženje studenata sa hendikepom
- Vojvodanski centar za ljudska prava
- Zelena omladina Srbije
- Žene u crnom

Međunarodne organizacije za ljudska prava sa sedištem u Beogradu:

- Crveni Krst
- Dečji fond Ujedinjenih nacija (UNICEF)
- Kancelarija Ujedinjenih nacija u Beogradu (UNOB/UNMIK)
- Kancelarija Ujedinjenih nacija za pitanja droga i kriminala
- Kancelarija UN Fonda za žene (UNIFEM)
- Kancelarija UN Visokog komesara za ljudska prava (UNHCHR)
- Međunarodna organizacija za migracije (IOM)
- Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju (OEBS)
- Organizacija za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija (FAO)
- Organizacije UN za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO)
- Populacioni fond Ujedinjenih nacija (UNFPA)
- Program ljudskih naselja Ujedinjenih nacija - UN HABITAT
- Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP)
- Savet Evrope
- Svetska zdravstvena organizacija (WHO)
- Visoki komesarijat UN za izbeglice (UNHCR)

Forma upitnika za evaluaciju i povratnu informaciju od đaka/učesnika radionice

- Opšta ocena predavanja/radionice (1 kao najslabija ocena, 5 kao najjača ocena):

1 2 3 4 5

- Moja očekivanja od predavanja ispunjena su:

- ☐ Potpuno
- ☐ Delimično
- ☐ Ni malo

- Procenite nivo vašeg znanja o temama koje su obrađene na predavanju:

> nivo znanja PRE predavanja:

1 2 3 4 5

> nivo znanja POSLE predavanja:

1 2 3 4 5

- Ocenite kvalitet organizacije predavanja i uslova rada:

1 2 3 4 5

- Koji delovi predavanja su ti bili posebno korisni?

- Tvoj komentar o temama koje su obrađene na predavanju:

- Tvoj komentar o metodama rada:

- Koja znanja i veštine si dobila/o?

- Da li ti je potreban dodatni rad na istim ili sličnim sadržajima? Ukoliko da, navedi kojim.

- Tvoje najdragocenije iskustvo sa predavanja:

- Šta je moglo biti bolje?

- Šta si očekivao/la, a nisi dobio/la?

Hvala ti!

Kalendar ljudskih prava

Kalendar može da se predstavi posterom koji se kači na zid. Na taj način, stimuliše se početno interesovanje za pitanja ljudskih prava, pogotovo jer se ukazuje na njihov opseg i raznovrsnost.

Možete da pozovete učenike/ce da diskutuju o odabranim datumima, a mogu dodatno da istraže koji su to ključni lokalni i nacionalni datumi. Te datume možete da dodate u kalendar, i time ga još više prilagodite vašoj realnosti.

Kako se razumevanje ljudskih prava menja i razvija svake godine, tako bi trebalo da se menja i ovaj kalendar. A na vama je da pronađete nove načine za proslavljanje ljudskih prava svakog dana u godini.

KALENDAR LJUDSKIH PRAVA

8. januar
SVETSKI DAN
PISMENOSTI

21. januar
MARŠ ŽENA
(WOMEN'S MARCH)

27. januar
MEĐUNARODNI
DAN SEĆANJA NA
HOLOKAUST

20. februar
DAN NENASILNOG
OTPORA

20. februar
SVETSKI DAN
SOCIJALNE PRAVDE

21. februar
MEĐUNARODNI
DAN MATERNJEG
JEZIKA (UNESCO)

1. mart
MEĐUNARODNI
DAN UKIDANJA
SMRTNE KAZNE

8. mart
MEĐUNARODNI
DAN ŽENA

20. mart
SVETSKI DAN BEZ
MESA

21. mart
MEĐUNARODNI
DAN UKIDANJA
RASNE
DISKRIMINACIJE

22. mart
SVETSKI DAN
ZAŠTITE VODA

4. april
SVETSKI DAN
ZAŠTITE NA RADU

7. april
SVETSKI DAN
ZDRAVLJA (WHO)

8. april
SVETSKI DAN
ROMA

22. april
DAN PLANETE
ZEMLJE

23. april
SVETSKI DAN
KNJIGE I
AUTORSKIH PRAVA
(UNESCO)

28. april
SVETSKI DAN
PASA VODIČA

30. april
DAN SEĆANJA NA
HOLOKAUST
(YOM HA SHOAH)

1. maj
MEĐUNARODNI
PRAZNIK
RADA

3. maj
SVETSKI DAN
SLOBODE ŠTAMPE
(UNESCO)

8. maj
SVETSKI DAN
CRVENOG KRSTA
I CRVENOG
POLUMESECA

15. maj
MEĐUNARODNI
DAN PORODICA

21. maj
SVETSKI DAN
KULTURNIH
RAZLIČITOSTI ZA
DIJALOG I RAZVOJ

31. maj
SVETSKI DAN
BEZ DUVANA
(WHO)

4. jun
MEĐUNARODNI
DAN DECE
NEDUŽNIH ŽRTAVA
AGRESIJE

5. jun
SVETSKI DAN
ŽIVOTNE SREDINE
(UNEP)

8. jun
SVETSKI DAN
OKEANA

12. jun
SVETSKI DAN
PROTIV DEČJEG
RADA

15. jun
SVETSKI DAN
HRANE

17. jun
SVETSKI DAN
PROTIV
ISUŠIVANJA I SUŠE

20. jun
SVETSKI DAN
IZBEGLICA

21. jun
SVETSKI DAN
MIRA I MOLITVE

26. jun
SVETSKI DAN
BORBE PROTIV
ZLOUPOTREBE
DROGA I
NEZAKONITE
TRGOVINE

26. jun
MEĐUNARODNI
DAN UJEDINJENIH
NACIJA ZA
PODRŠKU ŽRTVAMA
TORTURE

26. jun
DAN POVELJE
UJEDINJENIH
NACIJA

Prva subota u julu
MEĐUNARODNI
DAN SARADNJE

11. jul
DAN SEĆANJA
NA GENOCID U
SREBRENICI

6. avgust
DAN HIROŠIME
(SEĆANJE NA ŽRTVE
PRVOG ATOMSKOG
BOMBARDOVANJA
HIROŠIME,
JAPAN, 1945.)

7. avgust
MEĐUNARODNI
DAN PRAVA OSOBA
SA PROMENJENIM
POLOM

9. avgust
MEĐUNARODNI
DAN
STAROSEDELAČKIH
NARODA

12. avgust
MEĐUNARODNI
DAN MLADIH

Treća subota avgusta

DAN NAPUŠTENIH
ŽIVOTINJA

23. avgust
MEĐUNARODNI
DAN SEĆANJA
NA TRGOVINU
ROBLJEM I NJENOG
UKIDANJA
(UNESCO)

8. septembar
MEĐUNARODNI
DAN PISMENOSTI
(UNESCO)

10. septembar
MEĐUNARODNI
DAN PREVENCIJE
SAMOUBISTVA

16. septembar
MEĐUNARODNI
DAN OČUVANJA
OZONSKOG
OMOTAČA

21. septembar
MEĐUNARODNI
DAN MIRA

22. septembar
SVETSKI DAN BEZ
AUTOMOBILA

26. septembar
SVETSKI DAN
ČISTIH PLANINA

28. septembar
SVETSKI DAN
AKCIJE ZA
SIGURAN I LEGALAN
ABORTUS

Prvi ponedjeljak u oktobru

SVETSKI DAN
PREBIVALIŠTA
(GRADOVI BEZ
NEHIGIJENSKIH
NASELJA)

Prva sreda u oktobru

MEĐUNARODNI
DAN SMANJENJA
PRIRODNIH
KATASTROFA

1. oktobar
MEĐUNARODNI
DAN
STARIJIH OSOBA

1. oktobar
MEĐUNARODNI
DAN MUZIKE

1. oktobar
SVETSKI DAN
VEGETERIJANSTVA

5. oktobar
SVETSKI DAN
UČITELJA/
NASTAVNIKA
(UNESCO)

6. oktobar
SVETSKI DAN
NESIGURNOG
POSILA

10. oktobar
SVETSKI DAN
MENTALNOG
ZDRAVLJA

15. oktobar
MEĐUNARODNI
DAN SEOSKIH ŽENA

16. oktobar
SVETSKI DAN
HRANE (FAO)

17. oktobar
MEĐUNARODNI
DAN UKIDANJA
SIROMAŠTVA

24. oktobar
DAN
INFORMISANOSTI
O SVETSKOM
RAZVOJU

24. oktobar
DAN
UJEDINJENIH
NACIJA

1. novembar
SVETSKI DAN
VEGANA

6. novembar
MEĐUNARODNI
DAN ZA PREVENCIJU
EKSPLOATACIJE
ŽIVOTNE SREDINE U
RATU I ORUŽANIM
SUKOBIMA

9. novembar
KRISTALNA NOĆ,
SVETSKI DAN BORBE
PROTIV FAŠIZMA I
ANTISEMITIZMA

9. novembar
PAD BERLINSKOG
ZIDA, 1989.

11. novembar
MEĐUNARODNI
DAN NAUKE I MIRA

16. novembar
MEĐUNARODNI
DAN TOLERANCIJE
(UNESCO)

20. novembar
SVETSKI DAN
DETETA

25. novembar
MEĐUNARODNI
DAN
ISKORENJIVANJA
NASILJA NAD
ŽENAMA

29. novembar
MEĐUNARODNI
DAN SOLIDARNOSTI
SA NARODOM
PALESTINE

Poslednji petak u
novembru
INTERNACIONALNI
DAN BORBE PROTIV
TRGOVINE KRZNOM
(WHO)

1. decembar
SVETSKI DAN BORBE
PROTIV SIDA-E
(WHO)

1. decembar
MEĐUNARODNI
DAN UKIDANJA
ROPSTVA

1. decembar
MEĐUNARODNI
DAN OSOBA SA
INVALIDITETOM

9. decembar
MEĐUNARODNI
DAN BORBE PROTIV
KORUPCIJE

10. decembar
DAN LJUDSKIH
PRAVA (1948)

18. decembar
MEĐUNARODNI
DAN MIGRANATA

20. decembar
MEĐUNARODNI
DAN LJUDSKE
SOLIDARNOSTI

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.035.172(035)

342.72/.73(035)

OBRAZOVANJE mladih za ljudska prava :

priručnik za nastavnike i praktičare /
uredila Jelena Džombić. - Beograd : Helsinški odbor
za ljudska prava u Srbiji,
2019 (Beograd : Byzart). - 76 str. : ilustr. ; 21 cm

Tiraž 200. - Kalendar ljudskih prava: str. [77-83].

ISBN 978-86-7208-215-9

а) Грађанско образовање -- Приручници б)
Људска права -- Приручници

COBISS.SR-ID 281740300